

Slovaci u Hrvatskoj u popisima stanovništva između 1880. i 2011. i perspektiva u istraživanju

Škiljan, Filip; Kralj Vukšić, Sandra

Source / Izvornik: **Človek a spoločnosť. Internetový časopis pre pôvodné teoretické a výskumné štúdie z oblasti spoločenských vied, 2015, 18, 23 - 47**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:303:682279>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-31**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Institute for Migration Research - Institutional repository for storing papers and data sets](#)

Slovaci u Hrvatskoj u popisima stanovništva između 1880. i 2011. i perspektiva u istraživanju

Filip Škiljan, Institut za migracije i narodnosti, Zagreb, filipskiljan@yahoo.co.uk
Sandra Kralj Vukšić, Slovački centar za kulturu Našice, kraljsandra@yahoo.com

ŠKILJAN, Filip - KRALJ, Sandra. Slovaks in Croatia in the censuses between 1880 and 2011th and perspectives in research. *Individual and Society*, 2015, Vol. 18, No. 2.

The authors of the text provide information about Slovaks in Croatia in the censuses between 1880 and 2011 with regard to the Slovak language as a native language of Slovaks in Croatia. Authors in the first part bring information about the arrival of Slovaks in Croatia, and then deal with their number, religious and gender structure as well as their literacy. The text is the result of research in the Croatian State Archives and published material in the Central Bureau of Statistics and literature. In conclusion the authors emphasize the need of a systematic approach to the study of Slovak communities in Croatia.

Slovaks. Censuses. Croatia. Ethnic minorities. Research.

Nakon završetka Velikog turskog rata u kojem su Osmanlije poraženi i protjerani iz današnje Slavonije, prostor između Save i Drave ostao je slabo nastanjen. Naime, odlaskom Osmanlija na ovom su prostoru ostali jedino naseljeni starosjedioci koji nisu prebjegli pred turskom opasnošću u prvoj polovini 16. stoljeća i novonaseljeni pravoslavni živalj koji je nastanjen tijekom 16. stoljeća zato da bi čuvao austrijsko-tursku granice. Međutim, prostori današnje istočne Slavonije, Bačke i Srijema ostali su pusti. Na tome teritoriju austrijske vlasti naseljavali su narode iz čitavog područja Austro-Ugarske Monarhije. Tako su na tome terenu naseljeni Mađari, Česi, Rusini, Nijemci, Poljaci i Slovaci. Budući da je Austro - Ugarska Monarhija pozivala Slovake da se nastane na području Slavonije njihov je broj tijekom toga vremena rastao. Slovaci su na područje Slavonije doseljavali organizirano uglavnom u većim skupinama, a u tome su ih podržavali lokalni veleposjednici kojima je u cilju bilo naseljavanje nenastanjenih područja Slavonije.^[1]

U današnju Vojvodinu Slovaci su stigli oko polovine 18. stoljeća. Najprije su stigli u mjesto Selenču u Bačkoj iz novogradske i zvolenske županije. Ti Slovaci su bili evangeličke vjeroispovijesti, a Selenča je pripadala kao posjed rimokatoličkom nadbiskupu u Kalocsi. Nadbiskup je odlučio da protjera novopridošlice već 1769. godine i to je iskoristio zakupac pustare Pazove u Srijemu Elias Bohn da ih o svojem trošku, na temelju caričine dozvole od 26. rujna 1769. godine, naseli u Staru Pazovu. Nakon dolaska u Staru Pazovu 1770. godine Slovacima je odmah dozvoljeno da podignu evangeličku crkvu koja se po izgledu nije smjela razlikovati od ostalih kuća u selu što su oni učinili do 1773. godine. Sagrađene su i kuća za pastora, a zatim i škola. Čini se da Slovaci ni u Staroj Pazovi nisu zbog svoje vjeroispovijesti bili primljeni bez ikakvih problema. Naime, đakovački se biskup odmah nakon doseljavanja Slovaka u Staru Pazovu potužio Kraljevinskom vijeću da se evangeličari ne mogu naseljavati na području Trojedne

Kraljevine. Kraljevinsko vijeće zatražilo je objašnjenje od Srijemske županije u Vukovaru na što je županija odgovorila da to područje pripada Petrovaradinskoj regimenti te da se stoga za objašnjenje treba obratiti njoj. Čini se da je na ovom upitu čitav problem ostao i da više nitko nije potezao pitanje naseljavanja evangelika na području Stare Pazove. Ipak, kako piše Slavko Gavrilović, vojna je vlast strogo kontrolirala da se niti jedna nova slovačka evangelička obitelj ne doseli na područje Stare Pazove. Čini se, ipak, da je jedan dio Slovaka odselio iz Stare Pazove u Nove Karlovce i Slankamen, a da se broj Slovaka uslijed prirodnog prirasta u Staroj Pazovi povećavao. Gavrilović navodi da je broj slovačkih kuća u Staroj Pazovi narastao za 11 između 1775. i 1776. godine, odnosno za 56 duša. Ipak, sama je carica tražila da se ograniči broj evangelika u Vojnoj krajini, pa je stoga zabranila useljavanje novih evangeličkih («akatoličkih») obitelji na području Srijema, odnosno zabranila je ženidbu evangeličkih muškaraca i njihovo osamostaljivanje u neovisnu obitelj. Te odredbe nisu potrajale dugo, budući da je car Josip II: donio odluku o vjerskoj toleranciji, odnosno da se broj evangelika na prostoru Stare Pazove može povećavati i da se crkva smije proširiti. Slovaci u Staroj Pazovi su i u 19. stoljeću demografski rasli, pa je prema jednom izvoru oko 1820. godine bilo 3800 stanovnika, a od toga 2900 Slovaka. Međutim, čini se da Slovaci nisu bili ni trgovci, ni zanatlije, (jer su ta radna mjesta držali lokalni Srbi) već su se bavili isključivo zemljoradnjom. Car Franjo I. donio je 1820. godine zabranu doseljavanja protestanata u Vojnu krajinu što je direktno ugrozilo ne samo Slovake, već i Nijemce. Ipak, vojne su vlasti odustale od iseljavanja protestanata iz Vojne krajine. Ipak, kako piše Slavko Gavrilović, opći utisak je bio loš, pa se čak 150 Slovaka iz Stare Pazove preselilo u Boljevce na Savi, koji su se nalazili izvan Vojne krajine. Položaj Slovaka - protestanata u Vojnoj krajini uređen je tek 1848. godine kada su sve vjeroispovijesti na području Vojne krajine priznate kao ravnopravne.^[2]

Na području današnje Hrvatske Slovaci su se naselili isprva na područje današnjeg Iloka i okolice. Čini se da su prvi Slovaci u Ilok došli u prvoj polovici 18. stoljeća na poziv knezova Odescalchi. Ovi Slovaci su bili u najvećem dijelu rimokatolici, a ulica u kojoj su se naselili 1834. nazivala slovački - totski sokak. Doseljenicima zemlja nije pravedno raspoređena, budući da su bogatije obitelji dobile po šest jutara oranica, dok su siromašniji dobile svega tri jutra oranica, zemljište za kući i okućnicu. Zato su mnogi Slovaci morali nadnicom i napolicom dolaziti do osnovnih sredstava za život. Obaveze doseljenika bile su ublažene neplaćanjem kućarine u roku od godinu dana uz uvjet da za to vrijeme iskrče zemlju, sagrade kuću, nabave stoku i potreban kućni inventar. Većina Slovaka rimokatolika asimilirala se tijekom vremena, a samo njihova prezimena danas govore o tome da su oni nekada bili Slovaci. Od 1859. godine izdan je carski patent koji je evangelicima dopuštao doseljavanje u ove krajeve. Tako su evangelici iz susjedne Bačke i Srijema doselili na područje Iloka nakon prodaje svojih imanja. U Iloku su mogli za jedno prodano katastarsko jutro u Bačkoj kupiti tri ili četiri katastarska jutra. Bila je to takozvana sekundarna migracija. Ovi Slovaci su se naselili u Donjem gradu, tzv. Adanskom kraju. Siromašniji su se naseljavali kao vinciliri u manjim naseljima na Fruškoj gori poput Skandale, Radoša, Dubokog Potoka i Fućije. U manjem su se broju naselili u naseljima Barunovači, Čukali, Kanjiži, Skakoči, Liščaku i Dekanu. Prve kuće su gradili od blata i ilovače. I prije ovog stalnog doseljavanja evangelika Slovaka u Ilok Slovaci iz Bačke i Srijema dolazili su kod bogatih veleposjednika i radili kao napoličari i vinciliri. Slovaci su se uz napoličarenje uglavnom bavili i proizvodnjom hmelja, a za tu aktivnost posuđivali su i novac iz *Srijemske slovačke banke* koju je 1921. godine osnovao u Iloku Adam Vereš s nekoliko imućnijih Slovaka. Slovaci u Iloku ubrzo organiziraju i svoju evangeličku crkvu. Već od 1864. imali su zgradu u kojoj su se okupljali na molitvu, a do 1903. godine iločki evangelički zbor pripadao je crkvi u Bačkoj Palanci. Godine 1903. osamostalila se iločka župa, a od 1929. izabran je iločki župnik Adam Vereš za prvog slovačkog evangeličkog biskupa u Kraljevini Jugoslaviji. Evangelička crkva dobila je u Iloku zemljište za izgradnju crkve 1930. godine pod nazivom Solgin dvor. Slovačka škola u Iloku osnovana je 1864. godine. Ova je škola djelovala do 1905. godine. Između 1905. i 1922. slovačka djeca iz Iloka pohađaju hrvatsku državnu školu. Tek 1922. godine otvara se u Donjem gradu dvogodišnja slovačka škola sa slovačkim kao nastavnim jezikom, koja se nedugo potom pretvorila u osmogodišnju školu. Škola je djelovala sve do 1957. godine, kada je formalno ukinuta. Važan trenutak kulturno-prosvjetnog života iločkih Slovaka bila je kazališna predstava na slovačkom jeziku 1914. godine, kao i osnivanje prvog slovačkog kulturno-umjetničkog društva u Iloku 1925. godine. Prvo slovačko društvo osnovali su mladi Slovaci koji su pohađali gimnaziju u Iloku pod nazivom *Udruga srednjoškolske mladeži*. Godine 1928. promijenili su naziv društva u *Društvo slovačkih akademika Ljudevit Štur*. Iste godine osnovano je i *Čitalačko društvo*, drugo slovačko društvo. Dok su se oko prvog društva okupili intelektualci, oko drugog su se okupili poljoprivrednici, obrtnici i nadničari. Da ne bi došlo do sukoba između dva društva crkvena zajednica Slovaka evangelika poklanja društvima 1932. godine crkvenu zgradu. Iste godine je u zgradi otvorena *Slovačka čitaonica*. Od 1951. godine naziv imena društva je promijenjen u *Slovačko kulturno-prosvjetno društvo Ljudevit Štur*.^[3]

U zapadni Srijem u selo Soljane doseljavaju se također Slovaci iz susjedne Bačke, ali i Slovaci iz Slovačke. Prvi Slovaci iz Bačke i Slovačke dolaze u Soljane sedamdesetih godina devetnaestog stoljeća. Njihov broj

se povećava na samom kraju devetnaestog stoljeća kada u Soljanima već ima najmanje 19 obitelji doseljenih uglavnom iz Slovačke. Slovaci su u Soljanima naselili današnju ulicu Matije Gupca i po tome se, još i danas taj dio sela Soljana koji se nalazi u smjeru Drenovaca, naziva *Tocki kraj*. Slovaci doseljeni u Soljane uglavnom su bili limari, staklari, zidari, stolari i tesari, a najveći broj njih bavio se također i poljoprivredom. Početkom dvadesetog stoljeća u Soljane dolaze mnogi Slovaci iz Bačke, a najviše ih je došlo iz Pivnica, pa se ulica koju su tada naselili naziva Pivnice. Jedan dio njih uzimali su zemlju u napolicu, a drugi su se bavili unosnim zanatima. Kao dobar primjer treba navesti Janka Horvata čija je *Kreditna i gospodarska zadruga* 1934. brojila 26 članova. Godine 1912. Slovaci evangelici otkupili su zgradu i preuredili u njoj Evangeličku crkvu. U školi je od 1931. godine postojalo slovačko doajenje koje je okupljalo između tridesetero i četrdesetero djece. Odjeljenje je djelovalo svega nepune četiri godine kada je zatvoreno zbog manjeg broja djece. U Soljanima je djelovala i Slovačka čitaonica. Ta čitaonica je osnovana 1933. godine, a 1934. je brojila dvadeset i jednog aktivnog člana. Čitaonica je djelovala do Drugog svjetskog rata. Predjednik Društva bio je Miško Ožvat - pekar.[\[4\]](#)

U zapadnosrijemsko naselje Komletince Slovaci pristižu nakon 1918. godine. Prva je obitelj došla iz Lalića u Bačkoj, a ostale obitelji dolaze iz Erdevika, Bingule i Ljube. Kuće su kupovali u ulici Prkos, a kasnije su ih i sami gradili u ulici Apčevci. Uz Slovake su se u Komletince, koji su do tada bili uglavnom hrvatsko selo, naselili i Nijemci. Slovaci evangelici nisu imali vlastitu crkvu u Komletincima, a najbliža evangelička župa bila je u Šidu. Lokalni šidski župnik dolazio je i u Komletince držati službu za ondašnje Slovake.[\[5\]](#)

U srednju i zapadnu Slavoniju uglavnom su doseljavali Slovaci rimokatolici (osim u selo Antunovac kraj Pakraca gdje su Slovaci evangeličke vjeroispovijesti). Na području Slavonije prvo naselje u koje su doseljeni Slovaci bilo je selo Martin kod Našica. Ondje su Slovaci doselili oko 1750. godine. O tome koliko ih je tada došlo u Martin nemamo točnih podataka, ali prema procjenama Vita Ušaka, koje prenosi i Kvetoslava Kučerova u svojoj monografiji o Slovacima u Hrvatskoj moglo ih je biti oko 50-60.[\[6\]](#) Tijekom 19. stoljeća naseljena su naselja Miljevci (nedaleko Nove Bukovice) i Ledenik. Vidljivo je da su u Miljevce Slovaci doselili iz Stare i Nove Bistrice u prvoj polovici 19. stoljeća (prema istraživanjima Vita Ušaka i Emila Dorčaka 1835. godine). U Miljevcima su Slovaci zajedno s ostalim rimokatolicima podignuli zidanu kapelicu 1929. godine.[\[7\]](#) U Ledenik nedaleko Našica Slovaci su pristigli na samom početku 19. stoljeća, oko 1810. godine. Baš kao i u Miljevce, Slovaci su u Ledenik doselili iz Stare Bistrice i Zborova, a ondje su na mjestu starijeg srednjovjekovnog naselja, osnovali novo naselje.[\[8\]](#) U blizini Miljevaca, na orahovičko područje Slovaci su doseljeni u Podrumine, Zokov Gaj, Dugu Među, Petrovo Polje, Slavonske Bare i Čačince. Najstarije i najmnogoljudnije slovačko naselje bilo je Zokov Gaj. Čini se da je mjesto nastalo između 1850. i 1855., a u njega su se Slovaci naselili na poziv jednog od dvojice veleposjednika - Šrama ili Pfeifera. U drugoj polovici 19. stoljeća zemljišta na kojima se osnovano selo otkupio je veleposjednik Guttmann koji je želio iseliti naselje, ali mu to nije uspjelo. Međutim, spor koji je vođen između njega i slovačkih naseljenika, okončan je tek 1927. godine. Većina stanovnika radila je na obližnjem ribnjaku Grudnjak ili na Guttmannovom veleposjedu Majer.[\[9\]](#)

U ostala naselja našičkog kraja Slovaci su se doselili u drugoj polovici 19. stoljeća. Tako su osnovali selo Markovac 1877. godine na posjedu Ladislava Pejačevića, na močvarnom području koje se nazivalo Porečki gaj. Naselje je ime dobilo po vlastelinovu sinu Marku, a prvi doseljenici stižu iz Kysuca. Zimi su doseljenici radili na krčenju vlastelinovih šuma za 40 krajcara dnevne zarade. Iz porušene šume i iskrčene zemlje doseljenici su dobili 1,5 jutara zemlje za izgradnju posjeda. Za parcelu su morali platiti dok su građevni materijal od Pejačevića dobili besplatno. Kada se povećala površina očišćene zemlje doseljenici su mogli od grofa uzeti u najam od 10 jutara oranica koje su mogli tri godine besplatno koristiti a potom su za nju plaćali najamninu. 1893./1894. u blizini Markovca građena je željeznička pruga koja je povezivala Pleternicu i Osijek. Na taj način je Markovac postao predgrađe Našica. Dio stanovništva je 1896. otišao u Brazil u potrazi za boljim životom, ali su se već sljedećih godina počeli vraćati. Godine 1904. selo je zaštićeno od poplava kanalima, a sljedeće godine podignuta je i ciglana. Godine 1880. u selu je postavljeno prvo zvono na improvizirani zvonik. Izgradnja crkve završena je tek 1922. godine. Nastava na slovačkom jeziku u naselju provodila se tek od školske godine 1935./1936., a 1937./1938. u školi je službeno otvoreno odjeljenje sa slovačkim nastavnim programom.[\[10\]](#)

U Jelisavac Slovaci su doselili nešto kasnije nego u Markovac, oko 1889. godine. Podrijetlom su također bile iz Bistrice i Zborova, a uz njih su se naselili u Poljaci iz Galicije. Slovaci doseljeni u Jelisavac uglavnom su bili drotari koji su se bavili popravljanjem lonaca i drugog kuhinjskog pribora. Gotovo je svaka obitelj iz Slovačke ponijela sa sobom i nekoliko pčelinjih košnica, a prijelaze na putu za Slavoniju preko rijeka plaćali su obiteljskim dragocjenostima. Na prostoru današnjeg Jelisavca grof Ladislav Pejačević podijelio je 110 jutara za 80 doseljenih obitelji. Slovaci doseljeni u Jelisavac, kao i markovački Slovaci, morali su isprva porušiti velike šume na prostoru budućeg sela, a potom sami sebi sagraditi

domove. U početku su neki doseljenici živjeli u zemunicama ili drvenim bajtama koje su sagradili na brzinu da bi prve kuće od pečene cigle ninule tek početkom dvadesetog stoljeća. Kako je 1893. željeznica prošla kroz Jelisavac, novopridošli Slovaci su počeli porušena stabla transportirati željeznicom. Ime Jelisavac duguje grofovoj kćeri Jelisaveti (Elizabeti) koja je umrla vrlo mlada. Godine 1911. grof Pejačević prodao je zemljište doseljenim Slovacima. Vrlo brzo po doseljenju Slovaci su u Jelisavcu podignuli zvonik, no kako se zvonjava zvona u zvoniku nije čula u čitavom selu, postavljen je još jedan zvonik početkom dvadesetog stoljeća. Četverogodišnja pučka škola u mjestu je otvorena 1901. godine. Inicijativom Čehoslovačke besede 1936./1937. započinjeno učenje slovačkog jezika u spomenutoj školi.[\[11\]](#)

Slovaci su u našičkom kraju naselili i naselja Ostrošince, Podgorač, Razbojište i Bračevce, ali budući da ih je ondje bilo relativno malo uglavnom su se vrlo brzo asimilirali.

U đakovačkom kraju Slovaci su se naselili u mjesta Josipovac i Jurjevac. U Josipovac su Slovaci pristigli 1881. na poziv biskupa Strossmayera zbog krčenja šume. Ovi su se Slovaci doselili iz već naseljenih mjesta Zokov Gaj, Podrumine i Duge Međe u orahovičkom kraju. Njih četrdesetak je stiglo u Đakovo 1881. i ondje su dobili upute gdje trebaju krčiti šume. Ostale obitelji pristigle su iz Slovačke. Svaka doseljena obitelj dobila je pravo na korištenje 10 jutara šume po cijeni od 50 forinti po jutru. Slovaci su već 1897. u potpunosti uspjeli otkupiti zemljišta. Prva kapelica u selu podignuta je 1882., a veća crkva 1923. godine.[\[12\]](#)

U Jurjevac su se Slovaci doselili godinu kasnije nego u Josipovac. Ime je naselje dobilo po drugom imenu biskupa Josipa Jurja Strossmayera. Osnovano ga je 20 slovačkih obitelji od kojih je 17 doselilo iz Čepina kraj Osijeka, a 3 iz Slovačke. Stanovnici Jurjevca naseljeni su pod istim uvjetima kao i Josipovčani. Godine 1886. u centru sela su već imali kapelicu, a kasnije su kraj nje postavili i drveni zvonik. Kao i Josipovčani, Jurjevčani su pohađali školu u obližnjim Punitovcima do 1921. godine, kada je za potrebe škole uređen dom koji je prvotno služio seoskom pastiru.[\[13\]](#)

Na području zapadne Slavonije naseljavanja Slovaka počinju gotovo istovremeno kada i kolonizacija Slovaka u đakovački i našički kraj. Prva slovačka obitelj u Lipovljane stiže 1883. godine. Međutim, najviše Slovaka u Lipovljane doseljava između 1900. i 1910. godine, najviše iz Prievidze. Prema pisanju Vita Ušaka većina slovačkih doseljenika u Lipovljane nije bila zadovoljna u novom kraju te su smatrali da su ostavili mnogo bolju zemlju i mnogo bolje kuće u starom kraju. Godine 1932. osnovano je dopunsko odjeljenje za učenje slovačkog i češkog jezika u osnovnoj školi u Lipovljanima koje je prekinuto izbijanjem Drugog svjetskog rata u Jugoslaviji.[\[14\]](#) U Antunovcu pokraj Pakraca naselili su se oko 1880. Slovaci (djelomično evangeličke vjeroispovijesti) iz Zvolena, Detve, Trenčina, Nitre, Orave i Kysuca, a u Međuriću Slovaci iz Orave 1886. Manje skupine Slovaka naselile su i Kukunjevac, Pakračku Poljanu i Gaj (1900. - 1910.).[\[15\]](#)

Na područje požeštine Slovaci su se doselili relativno kasno. Vidljivo je to iz popisa 1900. kada je na području čitavog požeškog kraja bilo svega 197 Slovaka. Međutim, već 1910. godine vidljivo je da su Slovaci doselili na istočni dio Požeške kotline. Njihov se broj tada povećao na 1096. Najviše Slovaka doselilo se u sela oko Čaglina i Jakšića. Naselja s najvećim brojem Slovaka u Požeškoj kotlini bila su upravo Čaglin, Jakšić, Zdenkovac, Kneževac, Tominovac, Graberje, Ruševo i Ramanovci te Migalovci.[\[16\]](#)

Iz ovih kratkih informacija vidljivo je da su Slovaci u nekoliko navrata naseljavali područje Hrvatske i Slavonije. Najstarija migracija Slovaka na područje Srijema bila je polovicom 18. stoljeća. Tako su prvi Slovaci stigli na područje Srijema u Staru Pazovu. Manje skupine pristigle su i u Ilok. Slovaci Stare Pazove bili su evangelici, dok su Slovaci iz Iloka bili rimokatolici. Čini se da su se ovi drugi vrlo brzo asimilirali s hrvatskim stanovništvom. U Slavoniju istodobno pristižu Slovaci u selo Martin pokraj Našica. Druga veća kolonizacija Slovaka u Slavoniju i Srijem uslijedila je u prvoj polovici 19. stoljeća kada su nastanjena naselja Zokov Gaj, Miljevci, Ledenik u okolici Orahovice, Slatine i Našica. Polovicom 19. stoljeća i u Iloku se naseljavaju Slovaci evangeličke vjeroispovijesti. Tada su nastanjena i manja sela Radoš i Skandala istočno od Iloka na Fruškoj gori. Ovi Slovaci uglavnom su naselili iz obližnje Bačke i iz srijemskih sela u današnjoj Vojvodini. Nešto kasnije od Slovaka u Ilok dolaze Slovaci na područje Soljana nedaleko Županje uz današnju srpsko-hrvatsku granicu. Ondje su Slovaci naseljavali od sedamdesetih godina devetnaestog stoljeća do početka dvadesetog stoljeća iz obližnje Bačke i Srijema ali i iz Slovačke. U drugoj polovici 19. stoljeća ciljano su osnovana sela za novodoseljene Slovake i to u okolici Našica (Markovac i Jelisavac) i Đakova (Jurjevac i Josipovac). Osnivači sela bili su u prvom slučaju grofovi Pejačevići, a u drugom Josip Juraj Strossmayer, đakovački biskup. Slovaci su ondje naseljeni kao šumski radnici. Doseljenici su potjecali najvećim brojem iz područja Kysuca, siromašnog dijela Slovačke. Istovremeno s ovim doseljavanjima na područje istočne Slavonije provedena su u manjem broju i u većim vremenskim razmacima naseljavanja zapadnog dijela Slavonije, osobito u sela oko Pakraca, Kutine i

Novske. Tako su od osamdesetih godina devetnaestog stoljeća do početka dvadesetog stoljeća nastanjena djelomično i slovačkim stanovništvom naselja Antunovac, Kukunjevac i Gaj u okolici Pakraca, Lipovljani nedaleko Novske i Međurić u blizini Kutine. Nešto kasnija migracija uslijedila je na područje Požeške kotline gdje su Slovaci naseljavali između 1900. i 1910. godine. Ondje su nastanjena naselja u okolici Jakšića i Čaglina. Najkasnija veća migracija Slovaka iz Srijema i Bačke uslijedila je nakon Prvog svjetskog rata u naselje Komletince pokraj Vinkovaca.

U sljedećoj tablici vidljivo je koliko je Slovaka bilo u pojedinim naseljima spomenutim u uvodnom dijelu teksta prema popisima stanovništva između 1900. i 1991. godine.[\[17\]](#)

Tablica 1: Broj Slovaka u pojedinim naseljima prema popisima stanovništva između 1900. i 1991. godine

Naselje	1900.	1910.	1948.	1961.	1971.	1981.	1991.
Miljevci	283	104	16	0	0	0	0
Staro Petrovo Polje	35	41	[18]		4	1	1
Slavonske Bare	1	9	2 [19]	2	0	0	0
Zokov Gaj	218	181	0	1	0	9	0
Čepin [20]	134	127	31	9	12	20	15
Kukunjevac	16	54	51	55	35	20	22
Gaj	0	110	62 [21]	59	23	23	9
Antunovac	395	450	329	213	143	61	40
Kneževac [22]	0	126	[23]	65	1	14	10
Jakšić	0	0	65 [24]	9	3	13	6
Čaglin	10	131	206 [25]	22	6	11	3
Cerovac	0	4	55 [26]	6	2	0	0
Međurić	8	177	116 [27]	122	105	62	63
Jelisavac [28]	734	330	1256 [29]	1279	979	976	906
Ledenik	272	0	37 [30]	4	1	46	2
Markovac Našički	548	427	636	523	105	242	90
Martin	44	6	0 [31]	6	0	9	1
Našice	35	20	41	17	63	93	69
Podgorač	139	10	17	6	5	5	2
Ostrošinci	54	95	[32]	70	34	24	6
Lipovljani	64	478	554 [33]	360	344	236	175
Krivaj	3	36	[34]	47	28	23	31
Bračevci	15	32	198 [35]	27	3	5	2
Josipovac [36]	541	530	778 [37]	841	399	820	550
Jurjevac [38]	238	319	320	233	283	239	107
Krndija [39]	15	21	[40]	2	0	0	0
Ilok	537	840	1480	1394	1350	1134	1157
Drenovci	60	25	2	6	4	1	1
Soljani	196	269	264	205	159	89	83
Komletinci	4	2	101	54	40	25	21

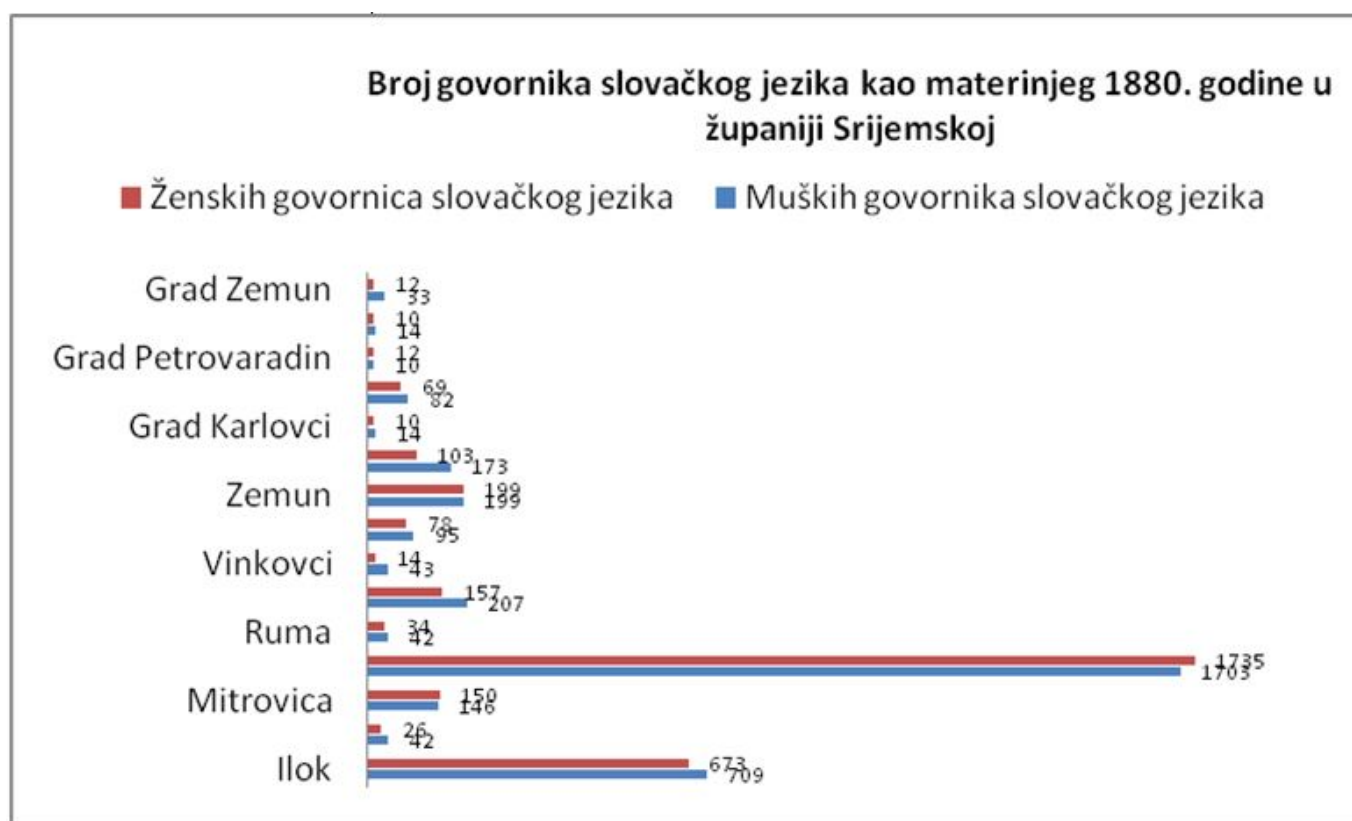
(Izvor: GELO, Jakov et. al.. *Narodnosni i vjerski sastav stanovništva Hrvatske 1880. - 1991. po naseljima*. Zagreb: Državni zavod za statistiku, 1998.)

Prema popisima stanovništva koji su sačuvani u Hrvatskom državnom arhivu između 1880. i 1948.

moguće je ustanoviti na koji je način rastao broj Slovaka u pojedinim područjima i koliko su oni bili pismeni, odnosno koliko su poznavali za njih strane jezike (hrvatski ili srpski, njemački, mađarski i slično). Budući za vrijeme prije 1880. nije bilo moguće istražiti prisutnost slovačkog stanovništva u pojedinim krajevima Hrvatske i Slavonije analiza strukture slovačkog stanovništva ograničit će se na vrijeme između 1880. i 2011. godine.

Prema broju govornika slovačkog jezika u 1880. godini prednjači kotar Stara Pazova koji broji 3.438 govornika slovačkog jezika što iznosi preko trećine ukupnog slovačkog stanovništva (34,8%) u Hrvatskoj i Slavoniji (9.878). Drugi po broju Slovaka je kotar Ilok s 1.382 Slovaka (odnosno 14% Slovaka Hrvatske i Slavonije). Ostali kotarevi, poput Šida, Županje, Zemuna broje nešto veći postotak Slovaka u svojem stanovništvu. Uz Srijemsku županiju najveći broj Slovaka prisutan je u županiji Virovitičkoj, odnosno u kotarevima Našice, Slatina i Osijek. U kotaru Našice Slovaci su nedugo prije toga doselili i njihov broj ondje iznosi 878 (odnosno 8,8% slovačke populacije tadašnjih Hrvatske i Slavonije). U to vrijeme još ne vidimo doseljene Slovake u kotareve Pakrac, Požega i Đakovo gdje oni dolaze nešto kasnije. Iz jezične strukture slovačkog stanovništva, koja je nepotpuna, vidljivo je da je 1880. godine najviše govornika slovačkog jezika bilo u Staroj Pazovi (njih 607 koji su poznavali uz slovački i hrvatski ili srpski jezik, odnosno 64 uz poznavanje njemačkog, tj. 3 uz poznavanje mađarskog jezika).^[41]

Grafikon 1: Broj ženskih i muških govornika slovačkog jezika kao materinjeg godine 1880. u županiji Srijemskoj

(Izvor:HDA, Fond DZS, kutija 5 - grad Zagreb po ulicama stanovništvo prema materinjem jeziku i znaju drugih jezika u kombinaciji sa vjeroispovijesti i dobi žiteljstva; kutija 6, Podžupanije, gradovi i župe: stanovništvo prema materinjem jeziku i znanju drugih jezika; kutija 9, Podžupanije, kotari i prebivališta - stanovništvo prema materinjem jeziku)

Tablica 2: Broj govornika slovačkog jezika kao materinjeg po županijama 1880. godine

Županija	Muških govornika	Ženskih govornica
Županija Srijemska	3512	3282
Županija Zagrebačka	80	27

Županija Varaždinska	42	9
Županija Bjelovarska	39	13
Županija Virovitička	910	820
Županija Ličko-krbavska	3	0
Županija Modruško-riječka	20	7
Hrvatska i Slavonija ukupno	4782	4296

(Izvor: HDA, Fond DZS, kutija 5 - grad Zagreb po ulicama stanovništvo prema materinjem jeziku i znaju drugih jezika u kombinaciji sa vjeroispovijesti i dobi žiteljstva; kutija 6, Podžupanije, gradovi i župe: stanovništvo prema materinjem jeziku i znanju drugih jezika; kutija 9, Podžupanije, kotari i prebivališta - stanovništvo prema materinjem jeziku)

Posebno je zanimljiv popis iz 1890. iz kojega možemo uz materinji jezik (u ovom slučaju slovački) očitati i koliko je bilo pripadnika pojedinih vjeroispovijesti. Od ukupno 13.614 Slovaka u Hrvatskoj i Slavoniji njih 7.880 (57,8%) bilo je augsburške vjeroispovijesti, odnosno protestanti. Najveći broj protestanata bio je naseljen u Srijemskoj županiji, odnosno u kotarevima Stara Pazova i Ilok. Na području županije Virovitičke živjelo je najviše rimokatoličkih Slovaka. U čitavoj Hrvatskoj i Slavoniji bilo ih je 5.226 (odnosno 38,3%). Ostatak od 3,9% Slovaka bio je u najvećoj mjeri grkokatoličke vjeroispovijesti (vrlo je vjerojatno da se radilo o Rusinima koji su koristili slovački jezik u svakodnevnoj komunikaciji) ili su bili helvetske vjeroispovijesti (protestanti), odnosno židovske vjeroispovijesti. Prema geografskoj rasprostranjenosti moguće je zaključiti da je najviše Slovaka bilo u Srijemskoj županiji, odnosno njih 8.819 (64,7% Slovaka Hrvatske i Slavonije), a potom u Virovitičkoj županiji 3.205 Slovaka (odnosno 23,5% Slovaka Hrvatske i Slavonije). U ovim županijama nalazili su se i kotarevai koji su imali najveći broj Slovaka. Radilo se o kotarevima Stara Pazova (4.561), Ilok (1.915) i Našice (1.808). U kotaru Đakovo drastičan porast Slovaka (od 72 Slovaka 1880. na 663 Slovaka 1890. godine) objašnjavamo činjenicom da su ondje početkom osamdesetih godina devetnaestog stoljeća osnovana dva slovačka naselja Josipovac i Jurjevac. U ostalim dijelovima Hrvatske broj Slovaka je znatno manji te su prisutni tek pojedinačni slučajevi u kotarevima Modruško-riječke županije, županije Lika i Krbava, Zagrebačke županije i županije Bjelovarsko-krizevačke. Nešto je veći broj Slovaka prisutan u Požeškoj županiji, ali još uvijek znatno manje od dvije najistočnije županije (Virovitičkoj i Srijemskoj).

Tablica 3: Popis iz 1890. godine - slovački kao materinji jezik u kombinaciji s vjeroispovijesti [42]

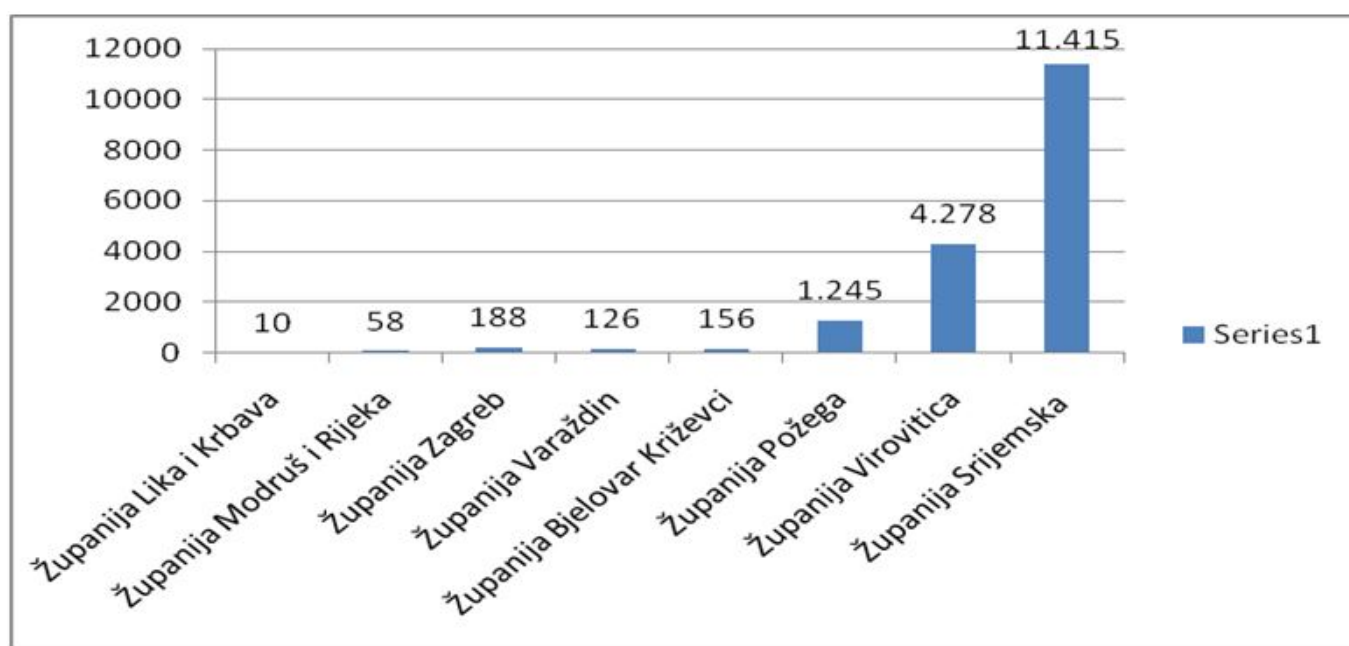
Grad ili županija	Rimokatolika	Grkokatolika	Pravoslavni	Augsburške	Helvetske	Židova	Nazarena	Ukupno
Lika i Krbava	3m i 1 ž							4 m i 1 ž
Modruško - riječka	37 m i 2 ž	1ž		1 m		3 m i 5 ž		41 m i 8 ž
Županija Zagrebačka	85 m i 45 ž	2 m		9 m i 15 ž		8 m i 6 ž		104 m i 66 ž
Županija Varaždinska	33 m i 9 ž			2 m i 1ž		3 m i 1ž		38 m i 11 ž
Županija Bjelovarsko - križevačka	95 m i 60 ž			9 m i 6 ž	1 m	6 m i 4 ž		111 m i 70 ž
Županija Požeška	211 m i 182 ž		1 ž	96 m i 94 ž	33 m i 30 ž	7 m i 5 ž		347m i 312 ž
Županija Virovitička	1666 m i 1581 ž		4 m i 3 ž	11 m i 5 ž	1 ž	4 m i 2 ž		1685 m i 1592 ž
Županija Srijemska	698 m i 518 ž	97 m i 110 ž	9 m i 7 ž	3895 m i 3735 ž	66 m i 62 ž i 2 unitrca	9 m	9 m i 7 ž	4785 m i 4439 ž

Hrvatska i Slavonija	2828 m i 2398 ž	99 m i 111 ž	13 m i 11 ž	4024 m i 3856 ž	100 m i 93 ž i 2 unitarca	40 m i 23 ž	9 m i 7 ž	7115 m i 6499 ž
-----------------------------	--------------------	--------------	-------------	--------------------	---------------------------------	----------------	-----------	--------------------

(Izvor: HDA, Fond DZS, stanovništvo, kutija 10.)

Prema popisu stanovništva iz 1900. vidljivo je kako broj Slovaka u svim kotarevima, u kojima su Slovaci doselili u 19. stoljeću relativno ubrzano raste. Tako se broj Slovaka između 1890. i 1900. u kotaru Stara Pazova popeo s 4561 na 5256, u kotaru Đakovo sa 663 na 1066, u kotaru Našice sa 1808 na 2391, u kotaru Ilok sa 1915 na 2481, u kotaru Zemun sa 898 na 1406. To znači da su u tome periodu još uvijek postojale migracije iz Slovačke na područje Hrvatske i Slavonije, ali i to da su se doseljeni Slovaci prilično dobro snašli u novonastalim uvjetima i imali prirodni prirast, odnosno velike obitelji s mnogo djece. Dakako, ta činjenica ukazuje i na povoljne uvjete pod kojima su Slovaci otkupili zemljišta u blizini novonastalih naselja te njihov privredno-ekonomski razvoj u novoj sredini.

Grafikon 2: Popis stanovništva po materinjem jeziku po županijama 1900. godine [43]

(Izvor: *Popis žiteljstva od 31. prosinca 1900. u Kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji*, Zagreb 1914, 352-355)

Prema popisu iz 1910. godine pratimo i dalje stalan uspon broja Slovaka u Hrvatskoj i Slavoniji. Broj je u desetljeću između 1900. i 1910. narastao s 17476 na 21613. Interesantan je podatak da od toga broja 1910. godine njih 5600 (26%) uopće ne poznaje niti jedan drugi jezik osim slovačkog. Najveći porast pratimo u kotaru Požega u kojem je broj Slovaka u ovom desetljeću porastao sa 197 na 1096, u kotaru Novska gdje je broj Slovaka porastao sa 259 na 911, u kotaru Pakrac gdje je broj porastao sa 107 na 879 (što je objašnjivo promjenom granica kotara Pakrac gdje su pojedina naselja koja su prije pripadala kotaru Daruvar potpala pod Pakrac, pa je zabilježen pad broja Slovaka u kotaru Daruvar sa 500 1900. godine na 127 1910. godine). U naselja istočnog dijela Požeške kotline (oko Čaglina, Jakšića i Pleternice) naselili su se Slovaci uglavnom direktno iz Slovačke, baš kao i u naselje Lipovljani u kotaru Novska te u pojedina naselja kotara Pakrac (Antunovac, Gaj, Kukunjevac). Primjetan je i pad Slovaka na području našičkog kotara odakle je u tim godinama stanovništvo odlazilo u neke druge krajeve za boljim poslovima (poput Brazila), ali i u druge dijelove Austro-Ugarske Monarhije ili jednostavno u druge kotareve Hrvatske i Slavonije. Spori porast zabilježen je i u kotaru Županja (sa 498 1900. na 553 1910. godine), kao i u đakovačkom kotaru (sa 1066 na 1367). Porasti su zabilježeni (veći i manji) i u svim ostalim kotarevima nastanjenim većim brojem slovačkog stanovništva (Stara Pazova sa 5256 na 5779, Ilok sa 2481 na 3410, Šid sa 764 na 954).

Tablica 4: Županijski svotnici prema materinjem jeziku u kombinaciji s vjeroispovijesti za 1910. godinu - slovački jezik [44]

Županija	Rimokatolici	Grkokatolici	Grčko-istočni	Augsburške konfesije	Reformirani	Židovi	Ukupno
Modruško - riječka	38 m i 17 ž		3 ž	3m i 1 ž		1m i 1 ž	42 m i 22 ž
Lika i Krbava	1 m i 1 ž			1 m			2 m i 1 ž
Grad Varaždin	6 m i 5 ž			1 m i 1 ž		1 m i 1 ž	8 m i 7 ž
Županija Varaždinska	18 m i 6 ž			2 m			20 m i 6 ž
Zagrebačka županija	44 m i 33 ž			16 m i 7 ž	3 m	5 m i 4 ž	68 m i 44 ž
Grad Zagreb	55 m i 33 ž	1 ž		23 m i 3 ž	1 ž	3 m i 4 ž	81 m i 42 ž
Virovitička	1678 m i 1784 ž	1 m		52 m i 50 ž	5 m i 1 ž	4 m i 3 ž	1740 m i 1843 ž
Požeška	1491 m 1548 ž	8 m i 5 ž	2 m	114 m 125 ž	20 m i 29 ž	8 m i 2 ž	1643 m i 1709 ž
Bjelovarsko-križevačka	147 m 146 ž	4 m i 6 ž		34 m i 27 ž	10 m i 6 ž	5 m i 1 ž	200 m i 186 ž
Grad Osijek	45 m 40 ž			9 m i 9 ž	2 m	3 m	59 m i 49 ž
Srijemska	736 m 674 ž	80 m i 75 ž	6 m 13 ž	5857 m i 5809 ž	234 m i 216 ž	3 m 3 ž	6916 m i 6790 ž
Grad Zemun	22 m i 12 ž	3 m i 3 ž	1 m i 1 ž	37 m i 23 ž	18 m i 15 ž		81 m i 54 ž
Ukupno Hrvatska i Slavonija	4281 m i 4304 ž	96 m i 90 ž	9 m i 17 ž	6149 m i 6055 ž	292 m i 268 ž	33 m i 19 ž	10860 m i 10753 ž
Govore samo slovački ukupno Hrvatska i Slavonija	943 m i 1147 ž	20 m i 18 ž	3 m i 2 ž	1551 m i 1816 ž	42 m i 54 ž	2 m i 2 ž	2561 m i 3039 ž

(Izvor:HDA, Fond DZS, kutija 33,stanovništvo, Materinski jezik i znanje jezika u kombinaciji sa vjeroispovijesti za popis 1910. godine)

Nakon raspada Austro - Ugarske Monarhije masovnijih doseljavanja Slovaka više nije bilo. Njihov prirodni prirast pogodio je stagniranju Slovaka na području Hrvatske i Slavonije nakon Prvog svjetskog rata. Popis iz 1921. godine obuhvaća područje uže Hrvatske, Slavonije, Međimurja i dio Primorja. Stoga popisni rezultati za ovu godinu s područja Dalmacije nisu trenutačno dostupni budući da je popis za to područje provela Direkcija državne statistike u Beogradu. U vrijeme provođenja popisa Jugoslavija je bila podijeljena u devet banovina s područjem Uprave grada Beograda. Unutarnje promjene granica pojedinih kotareva, ali i granica banovina predstavljaju dakako jedan od većih problema u istraživanju broja Slovaka na području Hrvatske. Popis 1921. proveden je između 1. i 10. veljače. Prilikom popisivanja stanovništva jedan dio stanovnika strahovao je da će se popisi upotrijebiti u vojne ili porezne svrhe, tako da je jedan dio njih bio vrlo sumnjičav prema popisivanju. Taj je popis osim toga bio vrlo kontroverzan radi toga što se sumnjalo da su popisivači krivotvorili određene podatke o broju pripadnika albanske i mađarske nacionalnosti budući da su pitanja razgraničenja još uvijek bila aktualna. Prvi rezultati o broju stanovnika doneseni su tek 1924. godine u knjizi Prethodni rezultati popisa stanovništva u kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca 31. januara 1921., a Definitivni rezultati popisa stanovništva u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca 31. januara 1921. objavljeni su tek 1932. godine.

Broj Slovaka u odnosu na prijeratni period između 1910. i 1921. godine uglavnom stagnira (1910. godine

bilo je 21.613 Slovaka, a 1921. bilo je 21.411 Slovaka). To stagniranje moguće je objasniti na nekoliko načina. Jedan veći broj Slovaka sudjelovao je u operacijama u prvom svjetskom ratu na strani Austro-Ugarske Monarhije. Jedan dio mobiliziranih Slovaka stradao je na ratištima. Jedan se dio, nakon raspada velike Austro-Ugarske Monarhije vratio u Slovačku, a jedan značajn dio predstavlja ekonomsku emigraciju koja je uslijed teških životnih prilika nakon Prvog svjetskog rata odselila u prekomorske zemlje. Svakako da je jedan manji dio Slovaka stradao i od bolesti koje su u to vrijeme harale (kao na primjer gripa Španjolka). Također je moguće da se jedan dio Slovaka već do tada asimilirao i da su se izjasnili kao pripadnici hrvatskog ili srpskog naroda, odnosno da su kao pripadnici druge generacije slovačkih doseljenika Kraljevini Jugoslaviju osjećali kao svoju domovinu i da, posebno u novonastalim okolnostima stvaranja nove države, nije bilo više čvrstih veza sa starom domovinom koja je sada uklopljena u novu čehoslovačku državu.

Tablica 5: Popis stanovništva Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca od 31. januara 1921. godine - bračno stanje, pismenost i vjeroispovijest u kombinaciji sa godinama starosti i materinjm jezikom [45]

Županija	Muških	Ženskih	Ukupno	Čita i piše	Samo čita	Nepismeno
Ličko-krbavska	1	1	2	1 m i 1 ž		
Modruško - riječka	19	16	35	18 m i 15 ž	1 ž	1m
Srijemska	6838	7102	13940	4734m i 4671 ž	52 m i 138 ž	1144 m i 1360 ž
Zagrebačka	31	42	73	20 m i 29 ž	1ž	7 m i 12 ž
Varaždinska	9	10	19	7 m i 9 ž		2 m i 1 ž
Bjelovarsko - križevačka	180	176	356	139 m i 141 ž	1 m i 4 ž	21 m i 23 ž
Požeška	1570	1729	3299	1095 m i 1068 ž	14 m i 68 ž	286 m i 373 ž
Virovitička	1732	1955	3687	1039m i 951 ž	24 m i 79 ž	422 m i 633 ž
Ukupno	10380	11031	21411	13938	382	4285

(Izvor: HDA, Fond DZS, stanovništvo, kutija 43, Bračno stanje, pismenost i vjeroispovijest u kombinaciji sa godinama starosti i materinjm jezikom)

Popis iz 1931. godine proveden je u prvoj polovici travnja 1931. Zagrebački statistički ured upravljao je popisivanjem u Dravskoj, Savskoj i Primorskoj banovini. Popisivalo je 52.000 popisivača, a svi su radili besplatno s time da su bili plaćeni putni troškovi. U Beogradu je iste godine izišla knjiga *Prethodni rezultati popisa stanovništva od 31. marta 1931. godine u Kraljevini Jugoslaviji*, a šest godina kasnije objavljeni su *Definitivni rezultati popisa stanovništva od 31. marta 1931. godine u Kraljevini Jugoslaviji*. U popisu stanovništva 1931. godine Čehoslovaci su predstavljali jednu od petnaestak narodnosti koje su bile određena u popisima stanovništva: jugoslavenska, čehoslovačka, ruska, ukrajinska, poljska, bugarska, mađarska, njemačka, arnautska (albanska), turska, rumunjska, talijanska, grčka i ciganska, a uz navedene rubrike nalazile su se rubrike nepoznato i ostali. Dakako, prema toj rubrici bilo je nemoguće ustanoviti koliko je točno Slovaka bilo u kojem kotaru, pa je stoga od velike pomoći bio popis koji je proveden po pripadnosti stanovništva po materinjem jeziku. Budući da je popis sada proveden na području Savske banovine, a područje Strijema nije ulazilo u Savsku banovinu broj Slovaka, koji su daleko najbrojniji bili u Srijemu, sada je u konačanici daleko manji nego što je to bio do tada u popisima. Taj broj sada iznosi 6.924 Slovaka na području Savske banovine. Broj Čehoslovaka, odnosno pripadnika čehoslovačke narodnosti znatno je veći. Taj broj iznosi za područje Primorske banovine 481, a za područje Savske banovine 35.397. Dakako, nije teško detektirati da se ovdje radi pretežno o Česima, a ne o Slovacima, što je vidljivo ne samo iz popisa stanovništva po materinjem jeziku, gdje možemo odvojeno pratiti Čehe i Slovake, već i po velikom broju Čehoslovaka na području određenih kotareva. Spomenimo samo kotar Bjelovar gdje je broj Čehoslovaka 1.773, Daruvar 5.613, Čazma 1.456, Garešnica 1.912, Grubišno Polje 1.786, Kutina 1.677 ili Sisak 426 gdje u prošlim popisima gotovo uopće nisu bili prisutni Slovaci (osim u kotaru Kutina gdje su bili nastanjeni u Međuriću), pa je za pretpostaviti da se ovdje radi pretežno o Česima. Za kotareve poput Našica, Županje i Đakova možemo pretpostaviti da se radi o pretežno slovačkom stanovništvu, dok je kod kotareva Požega, Pakrac i Novska evidentno da se radi i o češkom i o slovačkom stanovništvu. Interesantan je podatak da se u kotaru Đakovo 1.462 stanovnika izjasnilo da im je materinji jezik slovački, dok ih je svega 909 čehoslovačke narodnosti. To ukazuje na već spomenutu činjenicu asimilacije slovačkog stanovništva u drugom koljenu. To je za ostale kotareve nemoguće ustanoviti budući da u svima broj govornika ne premašuje broj pripadnika narodnosti (što opet samo po sebi ne mora biti znakovito budući da su Česi i Slovaci iskazani zajedno).

Tablica 6: Prisutno stanovništvo po materinjem jeziku [46]

Kotar ili grad	Govornika slovačkog kao materinjeg jezika
Livno	1
Mostar	12
Split	1
Split - grad	4
Stolac	1
Šibenik	1
Primorska banovina	20
Bakar	5
Bjelovar	9
Brod	20
Brod - grad	33
Čakovec	16
Daruvar	32
Đakovo	1462
Donji Miholjac	54
Garešnica	11
Đurđevac	3
Glina	1
Gospić	2
Grubišno Polje	19
Karlovac	3
Karlovac - grad	10
Kastav	1
Klanjec	1
Koprivnica	3
Koprivnica - grad	7
Kostajnica	4
Krapina	1
Križevci	6
Križevci - grad	2
Kutina	14
Ludbreg	2
Našice	1873
Nova Gradiška	6
Nova Gradiška - grad	3
Novi Marof	4
Novska	422
Ogulin	4
Osijek	121
Osijek - grad	142
Pakrac	525

Petrinja - grad	14
Požega	604
Požega - grad	4
Pregrada	1
Prelog	4
Samobor	3
Senj - grad	1
Sisak	1
Sisak - grad	4
Slatina	372
Sušak	1
Sušak - grad	4
Valpovo	143
Varaždin - grad	15
Vinkovci	202
Vinkovci - grad	28
Virovitica	3
Virovitica - grad	10
Vrbovsko	1
Vukovar	59
Vukovar - grad	11
Zagreb	6
Zagreb - grad	220
Zlatar	1
Županja	391
Savska banovina	6.924

(Izvor: HDA, DZS, stanovništvo, kutija 55, Prisutno stanovništvo po materinjem jeziku za 1931. godinu)

Čehoslovačkai Jugoslavija nakon Drugog svjetskog rata razvijaju dobre odnose. Ugovor o prijateljstvu između dvije zemlje potpisan je 1946. godine u Beogradu. U vrijeme nakon Drugog svjetskog rata postojala je intenzivna, tradicionalna izmjena studenata između Čehoslovačke i Jugoslavije, a Jugoslavija se ugledala u industrijaliziranu Čehoslovačku. U KPJ s područja Hrvatske iz redova češke i slovačke nacionalne manjine bilo svega 360 Čeha i 64 Slovaka u godini 1948. Na sletu Čeha i Slovaka u Daruvaru sudjelovao je 1945. godine Dušan Čalić koji je ondje izjavio kako su Česi i Slovaci »zaslužili pravo na život u bratstvu, ljubavi i jedinstvu u novoj državi zahvaljujući brojnim partizanskim žrtvama koje su dali u narodnooslobodilačkom ratu«. [47] Takav je bio i stav jugoslavenskih vlasti prema Česima i Slovacima. Kao i kod Poljaka, Ukrajinaca i Rusa, i kod Čeha i Slovaka dolazi do iseljavanja u njihovu matičnu državu. Želja i otvorena politika Čehoslovačke nakon Drugog svjetskog rata je bila da se stvori nacionalna država, što je podrazumijevalo iseljavanje Mađara i Nijemaca, a useljavanje Čeha i Slovaka iz inozemstva. Jedan dio Slovaka i Čeha nije imao regulirano jugoslavensko državljanstvo. Navodno se čak 16.730 Čeha i Slovaka željelo iseliti iz Hrvatske u Čehoslovačku (što je bilo gotovo 50% češke i slovačke manjinske populacije). [48] Međutim, čehoslovački podaci govore da je iz Jugoslavije iselilo odmah nakon rata svega 5.200 Čeha i Slovaka. Naime, razlog tako malom broju iseljenika bio je nereguliran status njihove imovine koju je država željela zadržati bez naknade. [49] Takvo stanje traje do 1948. godine, kada je Jugoslavija izbačena iz komunističkog bloka nakon sukoba sa Staljinom. Dakako, to je značilo i pogoršanje položaja pripadnika češke i slovačke nacionalne manjine koji su sada bili pod konstantnim podozrenjem lokalnih organa vlasti. Nakon 1948. godine dolazi do prekida s odnosa s matičnom zemljom. Nakon Staljinove smrti i dolaska Hruščova na vlast dolazi do ponovne uspostave bilateralnih odnosa između Čehoslovačke i Jugoslavije.

Broj Slovaka nakon Drugog svjetskog rata opada, kao što je vidljivo iz tablice, uglavnom konstantno u svakom popisu stanovništva. Zbog promjena administrativnih granica općina u pojedinim popisima odskaka broj Slovaka u pojedinim općinama, pa stoga neobično izgleda podatak da 1948. na području kotara Kutina ima svega 45 Slovaka, zatim 1953. 50 govornika slovačkog jezika, da bi 1961. broj Slovaka skočio na 598. Do toga povećanja je došlo zbog odcijepljenja naselja Lipovljani i Međurić od kotara Novska i pripajanja kotaru Kutina, što već u popisu 1971. nije slučaj kada je naselje Lipovljani vraćeno kotaru Novska (tada je 404 Slovaka na području kotara Novska), odnosno naselje Međurić je ostalo u sastavu kotara Kutina (pa je na području kotara Kutina te godine bilo 182 Slovaka). Opadanje Slovaka zamjetno je u kontinuitetu u kotarevima Slavenska Požega, Zupanja i Pakrac, a u najvećem brpoju popisa i u kotarevima Đakovo i Našice. Tendencija opadanja pripadnika nacionalnih manjina, odnosno narodnosti u vrijeme socijalističke Jugoslavije, karakteristična je ne samo za Slovake, već i za tradicionalne slovačke susjede u hrvatskim sredinama; Čehe, Mađare, Ukrajinke, Rusine, Poljake i Nijemce. Izgleda da u pojedinim sredinama već nakon šezdesetih dolazi do postepenog gubljenja svijesti o pripadnosti slovačkoj narodnosti.^[50] Na području općine Orahovica, na primjer, u naselju Zokov Gaj koje je pretežno bilo nastanjeno Slovacima, već od uspostave socijalističke Jugoslavije tek se pojedinci iskazuju kao pripadnici slovačke narodnosti, da bi taj broj u zadnjih nekoliko posljednjih popisa sveo na nulu.^[51] Usprkos tome u naselju djeluje Matica slovačka, a stanovnici sela su svjesni svojeg slovačkog podrijetla, oni ga uopće ne iskazuju u popisima stanovništva. I u selu Jurjevac pokraj Đakova koje su osnovali slovački kolonisti, a koje je prema popisu iz 1991. brojilo 316 stanovnika svega njih 107 se iskazalo kao Slovaci (dok je selo 1900. imalo 259 stanovnika, od čega 5 Hrvata, 11 Čeha, 1 Mađara, 1 Nijemca i 238 Slovaka). Tendencija opadanja broja Slovaka i u čisto slovačkim naseljima dogodila se iz nekoliko razloga: mlađe generacije ne osjećaju više nikakvo pripadanje slovačkom narodu te su njihove veze sa Slovačkom uglavnom vezane (ako i jesu) za kulturno-folklorno nasljeđe koje povremeno prezentiraju i u Slovačkoj; posljednji rat 1991. - 1995. pridonio je općoj stigmatizaciji nacionalnih manjina u Hrvatskoj te je, usprkos tome što je država pokazala veliki interes za očuvanje različitosti, društvena okolina poticala, posebno u vremenu rata i kasnih devedesetih, što manju nacionalnu raznolikost; poznavanje slovačkog jezika zadržalo se uglavnom kod starijih generacija, dok su mlađe generacije u najvećem broju slučajeva zaboravile jezik ili ga nikada nisu ni naučile (to je nešto manje izraženo u naseljima u kojima Slovaci čine većinsko stanovništvo); seosko stanovništvo uglavnom se iz ruralnih krajeva premješta u urbane zone gdje gube identitet sela, a na taj način i slovački nacionalni identitet koji im je na neki način bilo lakše njegovati u selu gdje postoje slovačke institucije i društva, mogućnost učenja slovačkog jezika i kulture prema modelu C i gdje postoje izvorni govornici slovačkog jezika koji drže do vlastitog podrijetla i očuvanja posebnosti.^[52]

Tablica 7: Popis stanovništva 1948., 1953., 1961., 1971. 1981. i 1991. godine ^[53]

Kotar	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.
Beli Manastir	105	63	68	76	44	50
Biograd na moru	Uključeno u kotar Zadar	Uključeno u kotar Zadar	3	1	6	6
Bjelovar	20	7	10	9	4	11
Grad Bjelovar	7	Uključeno u općinu Bjelovar		Uključeno u općinu Bjelovar	Uključeno u općinu Bjelovar	Uključeno u općinu Bjelovar
Buje	Zona A	Zona A	3	7	13	26
Buzet	0	0	2	0	0	0
Crikvenica	0	0	0	1	3	4
Čakovec	1	9	8	5	6	11
Grad Čakovec	12	Uključeno u općinu Čakovec		Uključeno u općinu Čakovec	Uključeno u općinu Čakovec	Uključeno u općinu Čakovec
Čazma	13	9	0	3	2	3
Daruvar	32	16	36	23	25	35
Delnice	4	3		1	0	2
Donja Stubica	1	2		1	2	4
Donji Miholjac	19	10	2	5	7	2

Drniš	0	0	1	0	0	1
Dubrovnik	0	0	6	11	17	22
Grad Dubrovnik	4	3				
Duga Resa	Uključeno u kotar Karlovac	Uključeno u kotar Karlovac		0	1	3
Dugo Selo	0	0	0	1	14	7
Dvor	1	1	0			0
Đakovo	1699	1597	1531	965	1307	775
Grad Đakovo	36	Uključeno u kotar Đakovo		Uključeno u kotar Đakovo	Uključeno u kotar Đakovo	Uključeno u kotar Đakovo
Đurđevac	0	0	1	0	0	2
Garešnica	25	14	6	12	9	5
Glina	0	1	1	0	3	3
Gospić	0	0	3	1	1	3
Gračac	0	0	1	0	1	1
Grubišno Polje	19	18	8	9	3	2
Hvar	0	1	0	1	5	12
Imotski	4	0	1	1	0	0
Ivanec	1	1	2	2	1	0
Ivanić Grad	Uključeno u kotar Čazma	Uključeno u kotar Čazma	5	3	7	9
Jastrebarsko	0	0	1	2	4	4
Karlovac	1	0	2	6	13	14
Grad Karlovac	11	9		Uključeno u kotar Karlovac	Uključeno u kotar Karlovac	Uključeno u kotar Karlovac
Klanjec	0	0		0	0	1
Knin	0	0	1	4	7	6
Koprivnica	1	4	5	7	1	7
Korčula	0	1		0	1	3
Kostajnica	1	2		1	0	1
Krapina	0	0		0	4	4
Križevci	7	4	4	4	1	2
Krk	0	1	3	4	4	6
Kutina	45	50	598	182	133	126
Labin	1	5		2	1	5
Lastovo	Uključeno u kotar Korčula	Uključeno u kotar Korčula	1			
Lošinj - Cres	1	1	30	14	13	13
Ludbreg	3	0	1	1	0	0
Makarska	0	1	3	8	6	11
Metković	0	6		1	1	1
Našice	2328	2591	2069	1348	1530	1158
Nova Gradiška	88	22	16	21	12	9

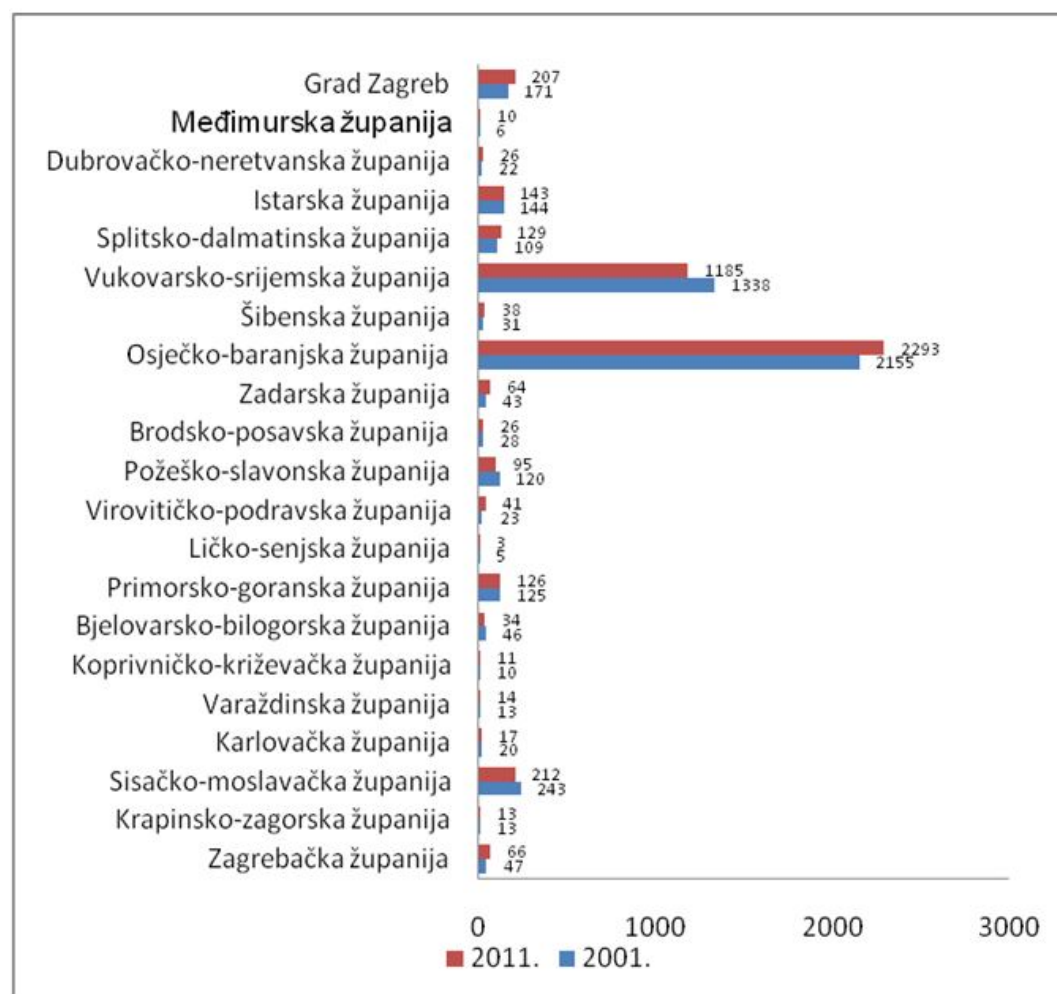
Grad Nova Gradiška	11	Uključeno u kotar Novu Gradišku		Uključeno u kotar Novu Gradišku	Uključeno u kotar Novu Gradišku	Uključeno u kotar Novu Gradišku
Novi Marof	0	Uključeno u kotar Varaždin		0	1	6
Novska	769	600	30 (isključeni Lipovljani)	404	284	219
Obrovac	Uključeno u kotar Benkovac	Uključeno u kotar Benkovac		0	1	0
Ogulin	0	0	1	4	4	2
Omiš	Uključeno u kotar Split	Uključeno u kotar Split		0	2	3
Opatija	5		6	7	12	11
Orahovica	115	184	58	17	26	20
Osijek	46	27	302	322	364	379
Grad Osijek	131	129	Uključeno u kotar Osijek	Uključeno u kotar Osijek	Uključeno u kotar Osijek	Uključeno u kotar Osijek
Otočac	0	0	1	2	1	1
Ozalj	Uključeno u kotar Karlovac	Uključeno u kotar Karlovac		3	1	2
Pakrac	547	412	421	282	159	122
Pag	Uključeno u kotar Rab	Uključeno u kotar Rab		0	0	1
Pazin	0	0	1	0	3	4
Petrinja	1	4	2	8	2	4
Ploče	0			4	2	1
Podravska Slatina	45	26	23	7	4	9
Prelog	2	0				
Poreč	0	3	4	5	22	24
Pula	0	0	57	40	58	77
Grad Pula	6	17	Uključeno u kotar Pula	Uključeno u kotar Pula	Uključeno u kotar Pula	Uključeno u kotar Pula
Rab	0	0	1	0	0	0
Rijeka	2	6	38	53	54	77
Grad Rijeka	11	17				
Grad Rovinj	1		7	4	9	26
Samobor	1	3	4	0	0	
Senj	2	0	0	1	1	1
Sinj	0	0	0	0	2	5
Sisak	1	5	14	23	19	13
Grad Sisak	4	Uključeno u kotar Sisak		Uključeno u kotar Sisak	Uključeno u kotar Sisak	Uključeno u kotar Sisak
Slavonska Požega	1106	502	398	150	190	91

Grad Slavonska Požega	15	Uključeno u kotar Slavonska Požega		Uključeno u kotar Slavonska Požega	Uključeno u kotar Slavonska Požega	Uključeno u kotar Slavonska Požega
Slavonski Brod	25	13	53	30	41	34
Grad Slavonski Brod	19	Uključeno u kotar Slavonski Brod		Uključeno u kotar Slavonski Brod	Uključeno u kotar Slavonski Brod	Uključeno u kotar Slavonski Brod
Slunj	0	0		1	1	0
Solin	Uključeno u kotar Split	Uključeno u kotar Split		Uključeno u kotar Split	Uključeno u kotar Split	2
Split	4	2	21	35	44	47
Grad Split	4	13		Uključeno u kotar Split	Uključeno u kotar Split	Uključeno u kotar Split
Supetar Brač	1	3	1	3	2	8
Šibenik	1	5	6	12	8	31
Grad Šibenik	2	Uključeno u kotar Šibenik		Uključeno u kotar Šibenik	Uključeno u kotar Šibenik	Uključeno u kotar Šibenik
Titova Korenica	0	1	1	1	0	0
Trogir	Uključeno u kotar Split	Uključeno u kotar Split		0	1	4
Valpovo	129	91	56	72	43	26
Varaždin	4	8	5	9	11	10
Grad Varaždin	4	Uključeno u kotar Varaždin		Uključeno u kotar Varaždin	Uključeno u kotar Varaždin	Uključeno u kotar Varaždin
Velika Gorica	1	0	1	1	9	Uključeno u Grad Zagreb
Vinkovci	277	230	193	173	154	138
Grad Vinkovci	40	Uključeno u kotar Vinkovci		Uključeno u kotar Vinkovci	Uključeno u kotar Vinkovci	Uključeno u kotar Vinkovci
Virovitica	5	9	6	1	4	6
Grad Virovitica	7	Uključeno u kotar Viroviticu		Uključeno u kotar Viroviticu	Uključeno u kotar Viroviticu	Uključeno u kotar Viroviticu
Vis	0	0	5	1	6	8
Vojnić	0	0		0	1	0
Vrbovec	9	20		3	3	4
Vrbovsko	Uključeno u kotar Ogulin	Uključeno u kotar Ogulin		6	3	7
Vrginmost	0	0	1	2	0	0
Vukovar	1666	1616	1618	1562	1371	1383
Grad Vukovar	43	Uključeno u kotar Vukovar		Uključeno u kotar Vukovar	Uključeno u kotar Vukovar	Uključeno u kotar Vukovar
Zabok	Uključeno u kotar Krapina i Zlatar	Uključeno u kotar Krapina i Zlatar		1	7	7

Grad Zadar	2	Uključeno u kotar Zadar		Uključeno u kotar Zadar	Uključeno u kotar Zadar	Uključeno u kotar Zadar
Zadar	0	5	15	22	31	48
Zlatar Bistrica	0	1		0	1	2
Zagreb	13	4		Uključeno u grad Zagreb	Uključeno u grad Zagreb	Uključeno u grad Zagreb
Grad Zagreb	167	114	146	84	107	252
Zaprešić	Uključeno u kotar Zagreb	Uključeno u kotar Zagreb	1	0	5	Uključeno u grad Zagreb
Županja	363	250	250	213	129	109
Ukupno	10097	9750	8128	6482	6533	5606

(Izvor: *Konačni rezultati popisa stanovništva od 15. marta 1948. godine*, knjiga IX, Stanovništvo po narodnosti, Beograd, 1954, 348-393; *Popis stanovništva 1953., knjiga VIII, Narodnost i materinji jezik, Podaci za srezove prema upravnoj podeli u 1953. godini*, Beograd, 1959, 383-387; *Popis stanovništva 1961., knjiga VI, Vitalna, etnička i migraciona obeležja, rezultati za opštine*, Beograd, 1967., 83-88.; *Popis stanovništva i stanova 1971, knjiga VI, Stanovništvo, vitalna, etnička i migraciona obeležja*, Beograd, 1974; *Stanovništvo prema narodnosti po općinama 1971. - 1981.*, Zagreb, 1982; www.dzs.hr)

Grafikon 3: Popis stanovništva 2001. i 2011. po županijama Republike Hrvatske

(Izvor: <http://www.dzs.hr>)

Zaključak - današnja situacija

Austro-Ugarska Monarhija naselila je Slovake organizirano na područje Slavonije. Državne vlasti podržavale su pozive lokalnih veleposjednika (kao grofa Pejačevića i biskupa Josipa Jurja Strossmayera) za naseljavanje koje se, i prema iskazima današnjih potomaka doseljenika, odvijalo u grupama i organizirano. Na isti su način doseljavali i drugi narodi u Slavoniju. Tako su dolazili i Talijani (u kraj oko Pakraca, Popovače i Požege), Česi (u kraj oko Grubišnog Polja, Bjelovara, Daruvara, Požege, Kutine i Nove Gradiške), Poljaci (u kraj oko Nove Gradiške i Slavanskog Broda), Ukrajinci (u kraj oko Slavanskog Broda) i Nijemci (po čitavoj Slavoniji). Broj Slovaka je u vrijeme Austro - Ugarske Monarhije rastao putem prirodnog prirasta i putem doseljavanja novih Slovaka iz Slovačke. U vrijeme Kraljevine Jugoslavije novih doseljavanja Slovaka nije bilo budući da su se Slovačka i Hrvatska našle unutar dvije različite države - Kraljevine SHS, odnosno Čehoslovačke. Stoga stagnacija broja Slovaka u popisu iz 1921., nakon velikih gubitaka u Prvom svjetskom ratu, nije bila izražena zbog doseljavanja, već je broj Slovaka stagnirao zbog visokog nataliteta u slovačkim naseljima. Odnos prema Slovacima u vrijeme NDH vidljiv je iz brzog slovačkog priznanja NDH. Naime, istog dana kada su Italija i Treći Reich priznali NDH učinila je to i Slovačka. Slovačkoj manjini u NDH trebalo je biti prema dogovoru od 12. travnja 1942. dozvoljeno da osnuju vlastitu političku i kulturnu organizaciju.^[54] U vrijeme socijalizma broj Slovaka opada. Tako su Slovaci u Jugoslaviji između 1948. i 1991., dakle unutar 43 godine, opali s 10.097 na 5.606. Razlog tome leži u iseljavanju slovačkog stanovništva neposredno nakon Drugog svjetskog rata i u ubrzanoj asimilaciji slovačkog stanovništva u gradovima, ali i u selima s nacionalno - mješovitim stanovništvom.

Na značajne promjene u etničkoj strukturi stanovništva ukazuje i usporedba popisa stanovništva provedenih 1991., 2001. te 2011. godine u samostalnoj Republici Hrvatskoj. Broj Slovaka u Hrvatskoj između prvih dvaju popisa smanjuje se sa 5.606 (1991.) na 4.712 osobe (2001.), no nakon toga bilježi rast na 4.753 (2011.). Prema podacima posljednjeg popisa stanovništva provedenog 2011. godine Slovaci su kao manjina prisutni u svim županijama, u 93 od ukupno 128 gradova, te u 160 od ukupno 428 općina.

Na primjeru slovačke manjine može se zaključiti da rat, odnosno situacije pojačane nacionalne homogenizacije utječu na nacionalne manjine koje nisu predmetom sukoba na način da motiviraju pojačano očuvanje vlastitog nacionalnog identiteta. Radi se o situacijama, u kojima važi Simmelovo pravilo, prema kojemu intenzitet povezanosti unutar skupine zavisi od sile tlaka izvana. U konkretnom slučaju to znači, da je slovačka nacionalna manjina u situaciji pojačanog pritiska izvana odgovorila snažnijom nacionalnom povezanošću unutar svojih redova. Ovu situaciju homogenizacije slovačkog stanovništva objašnjava, osim ratnog sukoba, i činjenica da je Osječko-baranjska županija prostor u kojem od naseljavanja do danas živi najveći broj Slovaka, te da na ovom području od osamostaljenja Hrvatske djeluje Savez Slovaka - krovna organizacija Slovaka u Hrvatskoj, te od 2011. godine ustanova Slovački centar za kulturu Našice. Slovaci su u razdoblju rata u vlastitim redovima postali svjesni činjenice da manjine postoje sve dok kod pripadnika manjine postoji svijest o etničkoj pripadnosti ili bar svijest o etničkom porijeklu te da brojnost i demografska kompaktnost ne bi trebala određivati stupanj ostvarenja manjinskih prava, no ipak najorganiziranije i demografski najrelevantnije nacionalne manjine puno lakše i u većem opsegu ostvaruju svoja manjinska prava. Društveno-politički odnosi u Hrvatskoj dozvolili su osnivanje organizacija, čija je zadaća promicanje slovačkog jezika, kulturnog amaterizma, informiranja i izdavaštva s ciljem očuvanja etničkog identiteta Slovaka na ovim prostorima te niz drugih aktivnosti, koje se provode s istim ciljem. Uspješnosti ovih aktivnosti pridonosi prostorna kompaktnost Slovaka u Slavoniji. Naime, 1991. u Slavoniji živi 4.312 Slovaka od ukupnog broja 5.606, dok 2001. taj broj pada u Slavoniji na 3.664 od ukupnog broja 4.712, a 2011. na 3.640 osoba od ukupno 4.753. U Slavoniji danas živi gotovo 3/4 ukupne populacije Slovaka u RH. Većinu Slovaci čine tek u dva naselja, Jelisavcu i Josipovcu Punitovačkom, oba u Osječko-baranjskoj županiji. Gradovi s najvećim brojem Slovaka u Slavoniji jesu Našice u Osječko-baranjskoj županiji sa 1.078 Slovaka, te Osijek s 261 Slovakom, Ilok u Vukovarsko-srijemskoj s 935 Slovaka i Vukovar sa 68 Slovaka, te Lipik u Požeško-slavonskoj županiji s 53 Slovaka. Disperzija Slovaka u gradovima rezultira ubrzanom procesom asimilacije i gubitkom slovačkog etničkog identiteta.

Prosječna starost pripadnika slovačke manjine u Hrvatskoj je 46,1, što je za 5,1 godinu više od prosjeka u Hrvatskoj. Zbog starosti populacije Slovaka za očekivati je da će se broj Slovaka u budućnosti smanjivati.

U prilog ovoj pesimističnoj pretpostavci idu podaci vezani za materinski jezik. Popisi stanovništva u Hrvatskoj bilježe pad broja osoba, koje slovački jezik drže materinskim jezikom. Godine 1991. taj je broj bio 5.265, tj. 0,11%, 2001. smanjen je na 3.993, odnosno 0,09%, te je konačno 2011. zabilježen pad na 3.792, tj. 0,09%.

Slovačko jezik upotrebljava se, osim u naseljima, gdje su Slovaci prisutni u većini, u naseljima i gradovima gdje je zabilježeno postojanje tek nekoliko pripadnika slovačke manjine, no tek u obiteljskom okruženju na razini neformalne komunikacije. Kod pripadnika naroda, koji žive odijeljeni od matične zemlje, materinski jezik, jedan od osnovnih etnoidentifikacijskih znakova, svakim danom gubi na svojoj važnosti. U nastojanju adaptirati se na nove uvijete, pripadnici nacionalnih manjina postaju bilingvalni, jezik većine postaje potreba, materinski jezik izostaje u javnoj komunikaciji te dobiva više simboličnu, emocionalnu i intimnu vrijednost u obiteljskom životu pojedinca. Rezultati posljednja tri popisa stanovništva u Hrvatskoj ukazuju da se slovačka manjina u Hrvatskoj nalazi upravo u situaciji kada materinski jezik prestaje biti indikator etničke identifikacije a svijest o etničkoj pripadnosti sužava se na svijest o porijeklu. Ovo potvrđuju rezultati popisa stanovništva, prema kojima je 1991. od 5.606 Slovaka 5.265 kao materinski jezik navelo slovački jezik, 2001. godine od 4.712 Slovaka 3.993 slovački smatra materinskim jezikom, a 2011. godine od 4.753 ovaj broj se još smanjuje na 3.792 na štetu slovačkog jezika. Uspješna integracija Slovaka u hrvatsko društvo odrazila se negativno na razinu poznavanja materinskog jezika. Iako postoje naponi Hrvatske i Slovačke za održanjem slovačkog jezika među pripadnicima Slovaka u Hrvatskoj te se i statistički dolazi do značajnih pomaka, upotreba slovačkog jezika među pripadnicima slovačke nacionalne manjine bilježi pad. Aktivno se njime služe pripadnici najstarije generacije, srednja generacija se može okarakterizirati kao latentni poznavalac slovačkog, dok najmlađi slovački jezik u komunikaciji gotovo ili uopće ne koriste. U svrhu podizanja razine znanja materinjeg jezika među pripadnicima mlađe populacije, slovački je jezik prema modelu C prisutan u školskoj godini 2012/2013 u 16 škola (od toga 13 osnovnih škola i 3 područne škole), u kojima se provodi edukacija u poznavanju slovačkog jezika i pisma te slovačke kulture. Nastavu slovačkog jezika i kulture pohađa 525 učenika od prvog do osmog razreda. U prilog činjenici da ovo ipak nije zavidan rezultat govori model prema kojemu se nastava provodi - provodi se naime na većinskom jeziku, kao izborni predmet, jer za model A ili Bne postoje pretpostavke (MODEL A - nastava na jeziku i pismu nacionalnih manjina MODEL B - dvojezična nastava MODEL C - njegovanje jezika i kulture). Sve škole u kojima se uči slovački jezik nalaze se u slavonskim županijama. Sa ciljem očuvanja jezika, osim u školama u Slavoniji, točnije u gradu Našice, pri Hrvatskoj knjižnici i čitaonici Našice djeluje Središnja knjižnica Slovaka u Hrvatskoj, knjižnica koja nudi literaturu na slovačkom jeziku. Osim u ovoj knjižnici, štivo na slovačkom jeziku može se naći u Maticama slovačkom i folklornim društvima, odnosno udrugama koje djeluju u Slavoniji.

Održanje slovačke nacionalne manjine na istoj statističkoj razini u posljednja dva popisa predstavlja pozitivan primjer. Unatoč tome, kada kao statistički pokazatelj uzmemo materinski jezik, čijim nestajanjem gubimo jedan od osnovnih obilježja etniciteta, za očekivati je smanjenje broja Slovaka u nadolazećem razdoblju. Naime, broj Slovaka prema materinskom jeziku redovito je manji od broja Slovaka deklariranih po nacionalnosti te bilježi stalni pad. Osim materinjeg jezika, negativan utjecaj na održivost slovačke nacionalne manjine ima prosječna starost Slovaka od 46,1 godine, što je za 5,1 godinu više od ukupnog hrvatskog prosjeka.

Demografski pokazatelji evidentirani su pri svakom popisu stanovništva, no ono što nije utvrđeno je stanje unutar korpusa nacionalne manjine na različitim razinama aktivnosti i djelovanja. Nacionalna manjina svoje djelovanje u Hrvatskoj ostvaruje putem modela kulturne autonomije koji pripadnicima nacionalnih manjina omogućava ostvarivanje prava na dvije razine:

1. kroz državne ustanove ostvaruje se većina etničkih prava pripadnika nacionalnih manjina, tj. pravo na obrazovanje, znanost, knjižnice, zaštita spomenika
2. djelovanjem nevladinih udruga nacionalnih manjina osigurava se ostvarenje etničkih prava na informiranje, izdavaštvo i kulturni amaterizam.

Udruge građana okupljaju značajan dio slovačkog korpusa, stoga su relevantan pokazatelj situacije u kojoj se ova manjina nalazi te predstavljaju neistraženo područje, koji svakako zaslužuje sistematičan istraživački pristup kako bi se utvrdilo u kojim područjima života pojedinca i zajednice postoji prisutnost konkretnih kulturnih i drugih pojava važnih za očuvanje nacionalne manjine te kako bi se mogao donijeti strateški plan za održanje i razvoj slovačke kulturne baštine u RH.

Dakle, osim demografske analize, jednako je važan doprinos sociološkog istraživanja te uključivanje etnologa. Sistematično multidisciplinarno istraživanje provedeno u suradnji hrvatskih i slovačkih etnologa omogućilo bi definiranje uvjeta nužnih za održanje i razvoj kulture i svijesti o etničkoj pripadnosti te određivanje konkretnih eventualnih potreba provođenja edukacije u zadanim segmentima djelovanja zajednice i pojedinca s ciljem osnaživanja održivosti ove manjinske zajednice.

Izvori:

Hrvatski državni arhiv Zagreb, Fond Državni zavod za statistiku.

Objavljeni izvori:

Popis žiteljstva od 31. prosinca 1900. u Kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji, Zagreb 1914, 352-355.

Konačni rezultati popisa stanovništva od 15. marta 1948. godine, knjiga IX, Stanovništvo po narodnosti, Beograd 1954, 348-393.

Popis stanovništva 1953., knjiga VIII, Narodnost i materinji jezik, Podaci za srezove prema upravnoj podeli u 1953. godini, Beograd 1959., 383-387.

Popis stanovništva 1961., knjiga VI, Vitalna, etnička i migraciona obeležja, rezultati za opštine, Beograd 1967., 83-88.

Popis stanovništva i stanova 1971, knjiga VI, Stanovništvo, vitalna, etnička i migraciona obeležja, Beograd 1974.

Stanovništvo prema narodnosti po općinama 1971. - 1981., Zagreb 1982.

Popis stanovništva 1991. Zagreb. www.dzs.hr

Popis stanovništva 2001. Zagreb. www.dzs.hr

Popis stanovništva 2011. Zagreb. www.dzs.hr

GELO, Jakov et. al., *Narodnosni i vjerski sastav stanovništva Hrvatske 1880. - 1991. po naseljima*, Zagreb: Državni zavod za statistiku, 1998.

Literatura:

BABIĆ, Dragutin. *Suživot Hrvata i Srba u Slavoniji*. Zagreb : Golgen marketing - Tehnička knjiga, 2008, s. 255.

BABIĆ, Dragutin. Etničke promjene u strukturi stanovništva slavonskih županija između dvaju popisa (1991. - 2001.). In *Migracijske i etničke teme*, 2003, god. 19, br. 1, s. 49-70.

BAKSA, Vesna. *O načinu života i običajima Slovaka doseljenih u Markovac Našički*, Markovac Našički: Savez Slovaka u Republici Hrvatskoj - Matica slovačka Markovac Našički, 2002, s. 26.

BOTÍK, Ján. *Dolnozemskí Slováci*. Nadlak : Ivan Krasko, 2011, s. 335.

BOTÍK, Ján. Ľudová kultúra dolnozemských Slovákov a ich etnický vývin. In: SIRÁCKY, Ján. *Slováci vo svete 1*. Martin : Matica slovenská, 1980, s. 231-270.

BRNJIJK, Željko. *Jelisavac - slovačko rodno selo*. Našice: Savez Slovaka u Republici Hrvatskoj - Matica slovačka Jelisavac, 2007, s. 151.

DORČAK, Emil - KURIC, Andrija. *Slovaci u Miljevcima*. Martin : Savez Slovaka u Hrvatskoj - Matica slovačka Miljevci, 2011, s. 183.

GAVRILOVIĆ, Slavko. Prilog istoriji Slovaka u Staroj Pazovi 1770. - 1848. In *Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu*, knjiga 16, br. 1, 1973, s. 63-68.

GJENERO, Davor. Pozitivna diskriminacija kao instrument zaštite manjinskih prava. In *Nacionalne manjine I. K demokratskim standardima zaštite i prava*. Split, 2003, s. 33-37.

HUDEČ, Ivan - KURIC, Andrija. *Slovaci u Lipovljanima*. Lipovljani-Našice: Savez Slovaka u Republici Hrvatskoj - Matica slovačka Lipovljani, 2006, s. 191.

IVANOVIĆ, Milan. Pravo manjina na obrazovanje – važan činitelj sačuvanja nacionalnog identiteta. *Nacionalne manjine I. K demokratskim standardima zaštite i prava*, Split 2003, s. 28-33.

KRALJ, Sandra. Položaj slovačke manjuine u Hrvatskoj prije i nakon društveno-političkih promjena 90-ih godina 20. stoljeća, situacija i perspektive 21. stoljeća. In *Nacionalne manjine kao faktor stabilnosti u međunarodnim odnosima Hrvatske i Srbije – Zbornik radova sa znanstvenog skupa održanog u Zagrebu 16. Listopada 2009*. Zagreb : Institut za migracije i narodnosti, 2010, s. 193-208.

KUČEROVA, Kvetoslava. *Slováci v Chorvátsku (od začiatku osídľovania)*. Martin: Matica slovenska, 2005, s. 253.

KURIC, Andrija – BAKSA, Branka. *15 rokov Zväzu Slovákov v Chorvátskej Republike, Slováci v Chorvátsku včera, dnes, zajtra*. Našice: Matica slovačka, 2007, s. 194.

KURIC, Andrija – MUDROCH Jarmila. *Slováci v Radoši a slovenská škola v Radoši*. Našice-Radoš: Savez Slovaka u Hrvatskoj – Matica slovačka Radoš, 2011, s.139

KURIC, Andrija. *Slovenská osada Josipovec (Včera a dnes, zvyky, obyčaje a príprava jedál)*. Osijek: Zväz Slovákov v Chorvátsku, 2006, s. 77.

LUNKA, Tomislav. *Soljani kroz prošlost*. Soljani : vlastita naklada, 2011, s. 324-329.

MALENICA, Zoran. Etničke i nacionalne predrasude u hrvatskom društvu danas. In *Nacionalne manjine II. Zaštita manjinskih prava u Hrvatskoj*. Split, 2003, s. 44-54.

MATUŠEK, Alen. Poslijeratna suradnja Saveza Čeha i Slovaka u SR Hrvatskoj sa Čehoslovačkom. In *Migracijske teme*, god. 5, br. 1, 1989, s. 67-80.

RYCHLIK, Jan. Odnosi Slovačke i Nezavisne Države Hrvatske 1941 – 1945. In *ČSP*, god. 36, br. 3, 2004, s. 939-957.

SELINIĆ, Slobodan. Česi i Slovaci u Hrvatskoj i Srbiji 1945. – 1948./9. – prve godine iskustva s komunističkom Jugoslavijom. In *Časopis za suvremenu povijest*, god. 42, br. 2, 2010, s. 413-432.

SIRÁCKY, Ján. *Šťahovanie Slovákov na Dolnú zem v 18. a 19. storočí*. Bratislava, 1966.

STREŠNIAK, Mihajlo – KURIC, Andrija. *Slovaci u Komletincima*. Osijek: Grafika, 2006, s. 141.

TATALOVIĆ, Siniša. *Nacionalne manjine u Hrvatskoj*. Split : Stine, 2005, s. 175.

TATALOVIĆ, Siniša. *Manjinski narodi i manjine*. Zagreb : Prosvjeta d.o.o.,1997, s.303.

UŠÁK, Vít. *Slováci v Chorvátsku*. Rím : Slovenský ústav Cleveland – Rím, 1978, s. 231.

[1] Budući da su od 1880. godine postojali tiskani, objavljeni popisi stanovništva po naseljima u Hrvatskoj, a u Hrvatskom državnom arhivu su nam iz toga perioda sačuvani popisne liste stanovništva po naseljima u fondu Državni zavod za statistiku izabrali smo za početnu godinu istraživanja 1880. U desetljeću prije te godine i desetljeću nakon te godine bilo je također intenzivno naseljavanje Slovaka u pojedine dijelove Slavonije, pa nam je ta godina dobar reper za istraživanje doseljavanja Slovaka u Slavoniju.

[2] O doseljavanju Slovaka u Staru Pazovu najbolje vidi rad GAVRILOVIĆ, Slavko. Prilog istoriji Slovaka u Staroj Pazovi 1770. – 1848. In *Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu*, knjiga 16, br. 1, 1973, pp. 63-68.

[3] Informacije o Slovacima u Iloku i Radošu preuzete su iz: KURIC, Andrija. *Slovaci u Iloku*. Ilok: Matica slovačka; Muzej grada Iloka, 2002; KURIC, Andrija – MUDROCH Jarmila. *Slovaci v Radoši a slovenska škola v Radoši*. Našice-Radoš: Savez Slovaka u Hrvatskoj; Matica slovačka Radoš, 2011; *Narodna kultura*

Slovaka u Hrvatskoj. Našice: Savez Slovaka u Hrvatskoj, 2002; KUČEROVA, Kvetoslava. *Slovaci u Hrvatskoj, od početaka naseljavanja*. Martin: Matica slovenska, 2005, pp. 170-193; KURIC Andrija - BAKSA, Branka. *15 rokov zvezu Slovakov v Chorvatskeji Republike, Slovaci v Chorvatsku včera, dnes, zajtra*. Našice: Matica slovačka, 2007, pp. 106-113, 157-159.

[4] O Slovacima u Soljanima vidi u: LUNKA, Tomislav. *Soljani kroz prošlost*. Soljani : vlastita naklada, 2011, pp. 324-329; *Narodna kultura Slovaka u Hrvatskoj*. Našice : Savez Slovaka u Hrvatskoj, 2002; KURIC, A. - BAKSA, B. *15 rokov zvezu Slovakov ...*, pp. 163-165.

[5] STREŠNIAK, Mihajlo - KURIC, Andrija. *Slovaci u Komletincima*. Osijek: Grafika, 2006.

[6] KUČEROVA, K. *Slovaci u Hrvatskoj ...*, pp. 63-65.

[7] O Miljevcima i Slovacima ondje vidi u: DORČAK, Emil - KURIC, Andrija. *Slovaci u Miljevcima*, Našice-Miljevci: Savez Slovaka u Hrvatskoj, Matica slovačka Miljevci, 2011.

[8] KUČEROVA K. *Slovaci u Hrvatskoj ...*, pp.62-63.

[9] *Narodna kultura Slovaka u Hrvatskoj*, Našice, 2002.

[10] O Markovcu vidi u: *Narodna kultura Slovaka u Hrvatskoj*, Našice 2002; KUČEROVA, K. *Slovaci u Hrvatskoj...*, pp. 71-78; BAKSA, Vesna. *O načinu života i običajima Slovaka doseljenih u Markovac Našički*, Markovac Našički: Savez Slovaka u Republici Hrvatskoj; Matica slovačka, 2002.

[11] KUČEROVA, K. *Slovaci u Hrvatskoj...*, pp.78-85; BRNJIK, Željko. *Jelisavac - slovačko rodno selo*, Našice, Jelisavac: Savez Slovaka u Republici Hrvatskoj, Matica slovačka Jelisavac, 2007; *Narodna kultura Slovaka u Hrvatskoj*, Našice, 2002.

[12] KUČEROVA, K. *Slovaci u Hrvatskoj ...*, pp. 88-99; KURIC, Andrija. *Slovenska osada Josipovec (Včera a dnes, zvyky, obyčaje a priprava jedal)*. Osijek: Savez Slovaka u Republici Hrvatskoj 2006; *Narodna kultura Slovaka u Hrvatskoj*, Našice 2002.

[13] *Narodna kultura Slovaka u Hrvatskoj*, Našice 2002; KUČEROVA, K. *Slovaci u Hrvatskoj ...*, pp. 99-101.

[14] HUDEC, Ivan - KURIC, Andrija. *Slovaci u Lipovljanima*. Lipovljani-Našice: Savez Slovaka u Republici Hrvatskoj, Matica slovačka Lipovljani, 2006; KUČEROVA, K. *Slovaci u Hrvatskoj ...*, pp.135-144.

[15] KUČEROVA, K. *Slovaci u Hrvatskoj ...*, pp. 144-158.

[16] KUČEROVA, K. *Slovaci u Hrvatskoj ...*, pp. 103-132.

[17] Dio podataka preuzet je iz: GELO, Jakov et. al.. *Narodnosni i vjerski sastav stanovništva Hrvatske 1880. - 1991. po naseljima*. Zagreb: Državni zavod za statistiku, 1998.

[18] Iskazano zajedno s naseljem Veliki Rastovac 1948. godine.

[19] Uključeno naselje Obradovci 1948. godine.

[20] Do 1981. uključena su naselja Livana i Ovčara.

[21] 1948. uključena su i naselja Stržičevac i Brekinska.

[22] Iskazuje se tek od 1910. godine.

[23] Iskazano zajedno snaseljem Sapna 1948. godine.

[24] Uključeno i naselje Radnovac 1948. godine.

[25] Uključena su i naselja Migalovci, Milanlug i Vukojevica 1948. godine.

[26] Uključena su i naselja Granje, Rajsavac i Šumanovci 1948. godine.

[27] Uključeno i naselje Janja Lipa 1948. godine.

[28] Iskazuje se od 1890. godine.

[29] Godine 1948. uključeno je i naselje Lađanska.

[30] Godine 1948. iskazano zajedno s naseljem Ličani.

[31] Godine 1948. uključeno i naselje Brezik i dio naselja Našice.

[32] Godine 1948. iskazano zajedno s naseljem Razbojište.

[33] Godine 1948. iskazano zajedno s naseljima Kraljeva Velika, Krivaj i Piljenice.

[34] Godine 1948. iskazano zajedno s naseljem Lipovljani.

[35] Godine 1948. uključeno je i naselje Bučje Gorjansko, a dio naselja je iskazan s naseljem Potnjani.

[36] Iskazuje se od 1890. godine.

[37] Godine 1948. iskazano zajedno s naseljem Punitovci.

[38] Iskazuje se od 1890. godine.

[39] Iskazuje se od 1890. godine.

[40] Godine 1948. iskazano je s naseljem Punitovci.

[41] Hrvatski državni arhiv, Zagreb (deinde HDA), Fond Državni zavod za statistiku (deinde DZS), kutija 5 - grad Zagreb po ulicama stanovništvo prema materinjem jeziku i znaju drugih jezika u kombinaciji sa vjeroispovijesti i dobi žiteljstva; kutija 6, Podžupanije, gradovi i župe: stanovništvo prema materinjem jeziku i znanju drugih jezika; kutija 9, Podžupanije, kotari i prebivališta - stanovništvo prema materinjem jeziku

[42] HDA, Fond DZS, stanovništvo, kutija 10.

[43] *Popis žiteljstva od 31. prosinca 1900. u Kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji*, Zagreb, 1914, pp. 352-355.

[44] HDA, Fond DZS, kutija 33, stanovništvo, Materinski jezik i znanje jezika u kombinaciji sa vjeroispovijesti za popis 1910. godine

[45] HDA, Fond DZS, stanovništvo, kutija 43, Bračno stanje, pismenost i vjeroispovijest u kombinaciji sa godinama starosti i materinjim jezikom.

[46] HDA, Fond DZS, stanovništvo, kutija 55, Prisutno stanovništvo po materinjem jeziku za 1931. godinu.

[47] SELINIĆ, Slobodan. Česi i Slovaci u Hrvatskoj i Srbiji 1945. - 1948./9. - prve godine iskustva s komunističkom Jugoslavijom. In *Časopis za suvremenu povijest*, god. 42, br. 2, 2010, p. 417.

[48] SELINIĆ, S. *Česi i Slovaci u Hrvatskoj i Srbiji ...*, p. 423; MATUŠEK, Alen. Poslijeratna suradnja Saveza Čeha i Slovaka u SR Hrvatskoj sa Čehoslovačkom. In *Migracijske teme*, god. 5, br. 1, 1989, pp. 68-70.

[49] SELINIĆ, S. *Česi i Slovaci u Hrvatskoj i Srbiji ...*, p. 425.

[50] Slovački nacionalni identitet nešto se bolje sačuvao u naseljima gdje su naseljeni Slovaci evangeličke vjeroispovijesti, jer ih ta vjeroispovijest dijeli, uz nacionalnost i jezik, od većinskog hrvatskog stanovništva.

[51] 1900. je u naselju bilo 452 stanovnika, od čega 9 Hrvata, 2 Čeha, 161 Mađara, 55 Nijemaca, 218 Slovaka, 2 Slovenca, 2 Srba i 3 ostalih.

[52] Matice slovačke postoje u ovim naseljima: Ilok, Jelisavac, Josipovac, Jurjevac, Lipovljani, Markovac, Međurić, Miljevci, Našice, Osijek, Rijeka, Radoš, Soljani, Zagreb i Zokov Gaj. U Našicama djeluje i Središnja knjižnica Slovaka u Republici Hrvatskoj. Slovački se jezik fakultativno uči u školama u Jelisavcu, Markovcu, Našicama, Josipovcu, Jurjevcu, Iloku, Lipovljanima, Radošu i Soljanima. (KURIC, A. - BAKSA, B. *15 rokov zväzu Slovakov v Chorvátskej Republike, Slovaci v Chorvátsku včera, dnes, zajtra*, Našice: savez Slovaka u Republici Hrvatskoj, 2007.)

[53] *Konačni rezultati popisa stanovništva od 15. marta 1948. godine*, knjiga IX, Stanovništvo po narodnosti, Beograd, 1954, 348-393; *Popis stanovništva 1953., knjiga VIII, Narodnost i materinji jezik, Podaci za srezove prema upravnoj podeli u 1953. godini*, Beograd, 1959, 383-387; *Popis stanovništva 1961., knjiga VI, Vitalna, etnička i migraciona obeležja, rezultati za opštine*, Beograd, 1967, 83-88.; *Popis stanovništva i stanova 1971, knjiga VI, Stanovništvo, vitalna, etnička i migraciona obeležja*, Beograd, 1974.

[54] RYCHLIK, Jan. Odnosi Slovačke i Nezavisne Države Hrvatske 1941 - 1945. In *ČSP*, sv. 36, 2004, br. 3, p. 952.